

Nr 3

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag m. m.

Genom en den 18 december 1959 dagtecknad proposition, nr 5 år 1960, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) civilförsvarslag; och
- 2) lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Lagförslagen har följande lydelse.

Förslag
till
Civilförsvarslag

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden Konungen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar krigsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

Konungen äger förordna, att personal, som krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva jämväl sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar krigsmakten. Sådan personal tillhör under krig krigsmakten.

2 §.

Befinner sig riket i krig eller krigsfara, äger Konungen förordna, att inom riket eller del därav civilförsvaret skall intaga förstärkt beredskap (*civilförsvarsberedskap*).

Närmare bestämmelser angående olika grader av civilförsvarsberedskap (*beredskapsgrader*) meddelas av Konungen.

2 KAP.

Grunddragen av civilförsvaret

3 §.

Den centrala ledningen av civilförsvaret utövas under Konungen av *civilförsvarsstyrelsen*.

4 §.

Inom varje län handhar *länsstyrelsen* ledningen av civilförsvaret. Om civilbefälhavares befattning med civilförsvaret stadgas särskilt.

5 §.

Riket indelas i *civilförsvarsområden* för det lokala civilförsvaret och, i den utsträckning det finnes erforderligt, i särskilda områden för det regionala civilförsvaret. Om indelningen förordnar Konungen.

Ingå i civilförsvarsområde delar av skilda län, bestämmer Konungen till vilket län området skall höra i civilförsvarets hänseende.

Länsstyrelsen äger, då det finnes ändamålsenligt, förordna om indelning av civilförsvarsområde i *civilförsvardsdistrikt*.

6 §.

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om Konungen i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en *civilförsvarschef*. För civilförsvarschefen skall finnas en ställföreträdare.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej Konungen för visst civilförsvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförsvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförsvardsdistrikt må länsstyrelsen förordna en *distriktschef*.

Befattningshavare vid polis- och brandväsendet är skyldig att mottaga uppdrag som avses i denna paragraf.

7 §.

Civilförsvaret skall anordnas dels som *allmänt civilförsvaret* lokalt för varje civilförsvarsområde samt regionalt för varje för regionalt civilförsvaret avsett område, dels i den mån det finnes erforderligt med hänsyn till be-

byggelsens beskaffenhet eller eljest som *verkskydd* för särskilda anläggningar och byggnader.

Lokalt allmänt civilförsvaret och verkskydd må anordnas gemensamt, om det finnes ändamålsenligt med hänsyn till förhållandena på viss ort och kan ske utan minskning av civilförsvarets förmåga att fullgöra sina uppgifter.

8 §.

Till avvärijande av skada må civilförsvaret under civilförvarsberedskap tagas i anspråk för uppgifter, som ej röra det egna området eller den egna anläggningen eller byggnaden, enligt grunder som Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförvarsstyrelsen bestämmer.

9 §.

Om det för nödig samordning av civilförsvaret och krigsmakten prövas oundgängligt, må Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, överbefälhavaren förordna, att under högsta civilförvarsberedskap militär myndighet må för särskilda fall meddela civilförvarsmyndighet föreskrift om fullgörandet av civilförsvaret åvilande uppgifter.

10 §.

Civilförsvarets omfattning och beskaffenhet inom varje civilförvarsområde skall till sina huvuddrag angivas i särskild *organisationsplan*.

Organisationsplan upprättas av länsstyrelsen och skall, liksom ändring däri, fastställas av civilförvarsstyrelsen i den mån Konungen så förordnar.

3 KAP.

Civilförvarsplikt

11 §.

I riket boende svensk medborgare är från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring i civilförsvaret som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva (*civilförvarsplikt*).

Konungen äger i den utsträckning som finnes lämplig förordna, att vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning å utlämning här i riket.

12 §.

1 mom. Civilförvarsplikt skall under tid, då civilförvarsberedskap råder, fullgöras i den omfattning som är nödig med hänsyn till fientlig verksamhet eller fara därför samt till behovet av utbildning och övning i civilförvarstjänst.

2 mom. Under annan tid än i 1 mom. sägs är civilförsvarspliktig icke skyldig att tjänstgöra i civilförsvaret annat än för utbildning och övning.

Civilförsvarspliktig, som jämlikt 17 § är inskriven i civilförsvaret, må för utbildning tagas i anspråk under högst trettio dagar; dock må utbildningstiden för civilförsvarspliktig som krigsplacerats i högre befälsbefattning eller i annan befattning, vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter, utsträckas till högst sextio dagar.

Envar civilförsvarspliktig är skyldig att under varje följd av tre kalenderår deltaga högst sextio timmar i övning, som anordnas av civilförsvarsmyndighet.

3 mom. Utan hinder av vad i 2 mom. stadgas må värnpliktig, som är inskriven i civilförsvaret, åläggas att deltaga i utbildning och övning under den längre tid, som han efter inskrivningen i civilförsvaret kunnat åläggas att för motsvarande ändamål tjänstgöra vid krigsmakten.

Har Konungen beslutat att beredskapsövning enligt 27 § 2. värnpliktslagen må anordnas vid krigsmakten, äger Konungen tillika förordna, att värnpliktig, som avses i nästföregående stycke, må åläggas tjänstgöring för utbildning och övning i civilförsvaret sammanlagt högst etthundraåttio dagar utöver den tid, som han enligt vad förut sagts är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring.

4 mom. Konungen meddelar närmare bestämmelser om den utsträckning, vari olika grupper av civilförsvarspliktiga må tagas i anspråk vid olika tider.

13 §.

Ej må utan tillstånd av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av överbefälhavaren tjänstgöring i civilförsvaret åläggas någon å sådan tid, att han därigenom hindras fullgöra honom på grund av värnplikt eller såsom hemvärnsman eller eljest åvilande skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten.

14 §.

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförsvarsplikt äger Konungen meddela bestämmelser.

Förklarar civilförsvarspliktig att bruk av vapen mot annan skulle för honom medföra djup samvetsnöd och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans samvetsbetänkligheter äro allvarligt grundade, må tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom.

Då civilförsvarspliktig första gången gjort framställning, som avses i andra stycket, skall han intill dess ärendet slutligt avgjorts vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten.

15 §.

På anmaning av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen är civilförsvarspliktig skyldig att inom tid, som föreskrivits i samband med anmaningen, lämna erforderliga upplysningar rörande personliga förhållanden av betydelse för frågan om den civilförsvarspliktiges tjänstgöring i civilförsvaret.

16 §.

Den som kallas till tjänstgöring i civilförsvaret är skyldig efterkomma kallelsen. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

I avseende å tjänstgöringen skall han ställa sig till efter rättelse de föreskrifter som meddelas honom av vederbörande befäl.

17 §.

Personal som är avsedd att under civilförsvarsberedskap tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller i verksskyddet må på förhand uttagas därtill genom *inskrivning* i den ordning Konungen bestämmer.

Vid inskrivning skall såvitt möjligt tillses, att personalbehovet fylles med dem som frivilligt anmäla sig till uttagning, såframt fråga ej är om personer, som på grund av kommunal anställning eller av annan särskild orsak böra uttagas i första hand.

Inskrivning må kunna avse, förutom civilförsvarspliktig, jämväl annan som förklarar sig villig därtill, minderårig likväl icke utan samtycke av vårdnadshavaren.

Har annan än civilförsvarspliktig inskrivits, skall beträffande honom i tillämpliga delar gälla vad i detta kapitel stadgas om civilförsvarspliktig.

18 §.

Civilförsvarspliktig åligger att, då fråga uppkommer om hans inskrivning i civilförsvaret, efter kallelse personligen inställa sig å utsatt tid och plats inom det civilförsvarsområde, där han vistas. Är han av laga förfall hindrad att inställa sig, skall han så snart ske kan anmäla förfallet till den civilförsvarsmyndighet, som utfärdat kallelsen.

19 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap må ej den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvaret, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet, såvida ej tjänstgöring utanför området ålagts honom enligt lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig.

Vad sålunda stadgats skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller stadigvarande bostad utom civilförsvarsområdet att, då hans

tjänstgöring i civildförsvaret tillåter det, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

20 §.

Civildförvarstjänstgöring, som kommunalt anställd, i civildförsvaret inskriven personal fullgör under civildförvarsberedskap, skall anses fullgjord i den kommunala anställningen, om arbetsuppgifterna äro av samma eller liknande slag.

Konungen må förordna, att vad sålunda stadgats beträffande tjänstgöring under civildförvarsberedskap skall gälla även vid tjänstgöring för utbildning eller övning under tid, då civildförvarsberedskap ej råder.

21 §.

Hindras någon genom fullgörande av civildförvarsplikt att utföra åtaget arbete, må det icke åberopas mot honom såsom grund för skadestånd eller eljest.

Om arbetstagares rätt att under tjänstgöring åt det allmänna bibehållas vid anställning och vissa med denna förenade förmåner är särskilt stadgat.

4 KAP.

Anordnande av skyddsrum

22 §.

För civildförsvarets verksamhet och befolkningens skydd under krig skola skyddsrum anordnas enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Skyddsrum benämnes med hänsyn till den avsedda användningen *allmänt skyddsrum* eller *enskilt skyddsrum*.

I avseende å beskaffenheten skall skyddsrum inrättas som *bergfast skyddsrum* eller som *normalskyddsrum*.

23 §.

Allmänna skyddsrum skola, i den utsträckning det finnes erforderligt, anordnas inom stad, köping och annat tätbebyggt område, som icke är av endast ringa omfattning och betydelse, samt annorstädes, där särskilda förhållanden påkalla det, för att under krig bereda skydd åt tjänstgörande civildförvarspersonal och, om Konungen så förordnar, åt befolkningen inom området.

Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, civildförvarsstyrelsen utser de orter, områden och platser, där allmänna skyddsrum för civildförvarspersonal skola anordnas, samt fastställer antalet allmänna skyddsrum å sådan ort. De allmänna skyddsrummens närmare belägenhet skall angivas i organisationsplanen.

24 §.

1 mom. Enskilda skyddsrum skola inom område eller å plats, som bestämmas av Konungen eller efter Konungens bemyndigande av civilförsvarsstyrelsen, anordnas vid följande anläggningar och byggnader till skydd för dem, som uppehålla sig där, nämligen vid

1. hamnar, flygplatser, järnvägsstationer och därmed jämförliga anläggningar, som äro av vikt för den allmänna samfärdseln;

2. industriella anläggningar, vid vilka i regel minst tjugufem personer samtidigt äro sysselsatta eller som tillsammans med annan eller andra närbelägna anläggningar utgöra en grupp, inom vilken i regel minst tjugufem personer äro sysselsatta;

3. anläggningar, som inrymma undervisnings- eller vårdanstalter eller hotell eller pensionat och äro avsedda att hysa minst tjugufem personer;

4. byggnader som äro uppförda i mera än två våningar och som till väsentlig del äro avsedda för bostads-, kontors- eller affärsändamål, dock ej en- eller tvåfamiljshus; samt

5. andra anläggningar eller byggnader, inom vilka människor bo eller eljest vanligen vistas, om länsstyrelsen finner skyddsrum erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge.

2 mom. För två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäligen anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

25 §.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat på sådant ställe inom eller i närheten av anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, att det snabbt kan uppnås av dem, som vistas i anläggningen eller byggnaden.

26 §.

1 mom. Bergfast skyddsrum skall så anordnas att det giver skydd mot verkningarna av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, samt mot andra verkningar av kärnvapen än verkningarna i och närmast omkring detonationscentrum.

Normalskyddsrum skall erhålla sådant utförande, att det giver skydd mot

a) andra verkningar av alla slag av vapen, som kunna antagas komma till användning vid luftanfall med massinsats, än omedelbar träffverkan;

b) tryckverkan av kärnvapen i den mån denna till sin styrka ej överstiger tryckverkan, mot vilken normalskyddsrum skall giva skydd enligt a); samt

c) radioaktiv strålning, som härrör från kärnvapen.

Vid anordnande av normalskyddsrum inom eller i omedelbar närhet av byggnad skall särskilt iakttagas att skyddsrummet får sådan hållfasthet,

att det motstår den belastning, som kan uppkomma, om byggnaden stör-
tar samman.

2 mom. De byggnadstekniska anordningarna i skyddsrum skola vara av
stadigvarande natur. Skyddsrum skall vara försett med reservutgång samt,
om det är anordnat i byggnad, utföras på det sätt, som med hänsyn till
byggnadens beskaffenhet och läge är mest ändamålsenligt.

Tekniska bestämmelser för de olika slagen av skyddsrum fastställas av
Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av civilförsvarsstyrelsen.

27 §.

Skyddsrum bör om möjligt inrättas på sådant sätt att det kan nyttjas
under fred. Föreskrifter om freds användning av skyddsrum utfärdas av
civilförsvarsstyrelsen.

28 §.

Allmänt skyddsrum skall enligt Konungens bestämmande anordnas som
bergfast skyddsrum eller som normalskyddsrum.

Enskilt skyddsrum skall vara anordnat som normalskyddsrum, om ej
Konungen för särskilt fall förordnar, att det skall fylla större krav på
skyddsförmåga.

29 §.

Enskilt skyddsrum, avsett för bostadshus, skall kunna hysa minst så
många personer som beräknas under fredstid i allmänhet vara bosatta inom
byggnaden.

Det antal personer som enskilt skyddsrum, avsett för annan anläggning
eller byggnad, skall kunna hysa bestämmas enligt grunder, som Konungen
eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen fastställer. Här-
vid må ej krävas att skyddsrummet skall kunna hysa flera personer än som
under fredstid i allmänhet vistas i anläggningen eller byggnaden.

Konungen äger för särskilda fall förordna att enskilt skyddsrum skall
fylla större krav på utrymme än som följer av denna paragraf.

30 §.

Därest anordnande jämlikt bestämmelserna i 23—26 samt 29 §§ av
skyddsrum, som skall vara normalskyddsrum och som icke enligt Ko-
nungens förordnande skall fylla särskilda krav på skyddsförmåga eller ut-
rymme, prövas medföra oskäligen kostnad, äger länsstyrelsen medgiva undan-
tag från bestämmelserna om normalskyddsrum. Dyligt undantag må ock
eljest medgivas i den mån det kan ske utan eftergivande av skäligen anspråk
på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, civilförsvarsstyrelsen
äger medgiva undantag från bestämmelserna i 26 § om beskaffenheten av
bergfast skyddsrum.

31 §.

Finnes skyddsrum lämpligen böra anordnas å allmän plats eller annat område, som enligt gällande byggnadsbestämmelser ej får bebyggas eller är avsett för särskilt ändamål, må länsstyrelsen medgiva undantag från byggnadsbestämmelserna.

32 §.

Har på grund av föreskrift i denna lag skyddsrum anordnats i källare till byggnad eller byggnader, som utgöra eller tillhöra slutna kvartersbebyggelse eller annan sammanhängande bebyggelse av minst fyrtio meters längd, och finnes i bebyggelsen byggnad med mer än två våningar, må civilförsvarschefen, då ledningen av civilförsvaret ankommer på honom, och eljest länsstyrelsen förordna, att öppning skall upptagas i källarmur mellan olika delar av bebyggelsen (*källarmursgenombrott*), därest föreskrivna reservutgångar prövas icke säkerställa de förbindelser utåt, som äro nödiga i händelse av byggnadsras.

33 §.

I de fall, då skyldighet föreligger att söka byggnadslov, ankommer det på byggnadsnämnden att vid prövning av ansökan om sådant lov tillse, att byggnadsföretaget överensstämmer med bestämmelserna i detta kapitel och med stöd därav meddelade föreskrifter. I fråga om anläggning eller byggnad, som avses i 24 § 1 mom. 1—3, så ock i fråga om bergfast skyddsrum skall av byggnadsnämnd meddelat lov till nybyggnad av nämnden underställas länsstyrelsens prövning i de hänseenden nyss sagts.

Vill någon, då skyldighet ej föreligger att söka byggnadslov, utföra nybyggnad, beträffande vilken gäller skyldighet att anordna skyddsrum, åligger det honom att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande av byggnadsföretaget i omförmälda hänseenden, dock ej i fråga om byggnad som tillhör kronan.

Vad i denna paragraf sägs om nybyggnad skall ock gälla om sådan förändring av befintlig byggnad som enligt vad Konungen därom stadgat är att hänföra till nybyggnad.

5 KAP.

Särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara

Utrymning och inkvartering

34 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer uppmana eller ålägga invånare inom område, som blivit eller kan antagas bliva utsatt för fientlig verksamhet eller

inom vilket eljest militära åtgärder av synnerlig betydelse vidtagas eller kunna förväntas, att lämna sin bostad och taga uppehåll utom angivet område under den tid, för vilken uppmaningen eller åläggandet gäller (*utrymning*).

Har åläggande om utrymning meddelats, må jämväl förordnas att den som är bosatt inom viss del av det med utrymningsbeslutet avsedda området skall såsom ett led i utrymningen taga uppehåll inom annan del av området (*omflyttning*).

Ej må uppmaning eller åläggande som i denna paragraf sägs meddelas i vidare mån än det prövas erforderligt för att skydda befolkningen mot följdena av fientlig verksamhet eller eljest hänsynen till rikets försvar kräver det.

35 §.

I den mån det prövas nödigt för vinnande av det med utrymning avsedda syftet, äger Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer meddela föreskrifter rörande uppehållsplats för dem, som på grund av beslutet om utrymning lämna sin bostad.

36 §.

Inom civilförsvarsområde skola vidtagas åtgärder för inkvartering och utspisning av samt annat bistånd åt dem, som blivit i behov härav i anledning av krigsskada eller utrymning eller andra med krig eller krigsfara sammanhängande förhållanden.

Bortflyttnings- och inflyttningsförbud

37 §.

Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer äger vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, meddela förbud för dem som uppehålla sig inom visst område att lämna detta (*bortflyttningsförbud*).

Myndighet, som beträffande visst område beslutat om utrymning, äger utan särskilt bemyndigande meddela dem inom området, vilka icke omfattas av utrymningsbeslutet, förbud som i första stycket sägs.

Vid krig eller krigsfara äger Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, i fråga om visst område jämväl förbjuda att den, som icke är bosatt inom detta, tager uppehåll inom området (*inflyttningsförbud*).

38 §.

Bortflyttningsförbud må meddelas allenast,

a) då det kan befaras, att åtgärder av synnerlig betydelse, vilka vidtagas eller sannolikt komma att vidtagas inom området av krigsmakten eller civilförsvaret, eljest skulle bliva väsentligt försvårade;

b) då tillgängliga transportmedel äro nödvändiga för transporter, som böra äga företräde framför bortflyttningen;

- c) då bortflyttning är förenad med uppenbar livsfara; eller
- d) då behovet i orten av arbetskraft för civilförsvarets verksamhet eljest icke skulle bli tillgodosett.

Inflyttningsförbud må meddelas allenast, då förhållande som angivits ovan under a) föreligger eller då inflyttningen är förenad med uppenbar livsfara.

Allmänna påbud

39 §.

Om alarmering och mörkläggning, så ock om trafiken samt den allmänna ordningen och säkerheten under civilförvarsberedskap äger Konungen meddela särskilda bestämmelser.

Länsstyrelsen äger förordna, att sålunda utfärdade bestämmelser skola äga tillämpning jämväl under civilförvarsövning, och därvid tillika meddela föreskrifter, i vad mån allmänheten samt industrier och andra företag skola medverka vid övningen; dock skall, om denna är avsedd att pågå längre tid än tre dagar, Konungens medgivande till förordnandet inhämtas.

Under högsta civilförvarsberedskap äger länsstyrelsen förordna om förbud mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå.

6 KAP.

Kommunerna och civilförsvaret

40 §.

1 mom. Det åligger kommun att

a) genom sina myndigheter lämna länsstyrelsen och civilförvarschefen biträde i sådana frågor rörande civilförsvaret som hava samband med de särskilda myndigheternas verksamhetsområden, varvid kommun bland annat har att på därom gjord framställning tillhandahålla tillgängliga, för civilförsvaret erforderliga byggnadsritningar, kartor och dylikt;

b) i enlighet med gällande organisationsplan inrätta och utrusta allmänna skyddsrum samt vidtaga andra byggnadsanordningar ävensom reservanordningar för vatten-, gas- och elektricitetsförsörjningen så ock under civilförvarsberedskap, i den omfattning civilförvarsstyrelsen eller efter dennas allmänna anvisningar länsstyrelsen bestämmer, utföra skyddsrum och vidtaga andra byggnadstekniska åtgärder avseende det lokala civilförsvaret, oaktat åtgärderna icke upptagits i organisationsplanen;

- c) utföra källarmursgenombrott för allmänna och enskilda skyddsrum;
- d) vårda och underhålla de under b) omförmälda anordningarna;
- e) förvara och underhålla sådan för det allmänna civilförsvarets ord-

nings- och bevakningstjänst, brandtjänst samt tekniska tjänst anskaffad materiel, som icke utgör personlig utrustning för tjänstegrenarnas personal;

f) tillhandahålla lämpliga lokaler för civilförsvarets administration samt, i den mån skyldighet härutinnan icke åvilar ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, för förvaring av annan materiel och utrustning för civilförsvaret än som avses under e) ävensom för utbildningsverksamheten inom civilförsvaret;

g) svara för avlöning och annan ersättning till personal, vars tjänstgöring i civilförsvaret enligt 20 § skall anses fullgjord i kommunal anställning;

h) under civilförsvarsberedskap samt vid utbildning och övning, i den omfattning organisationsplanen angiver, till allmänna civilförsvarets förfogande ställa kommunen tillhörig materiel och annan egendom; samt

i) å trafikled eller annan allmän plats, där kommunen ansvarar för gatu- eller vägbelysning, vidtaga erforderliga anordningar för den vägledande belysning, som enligt organisationsplanen skall finnas där under mörkläggning.

2 mom. Därest åtgärd, som avses i 1 mom. b)—e) enligt organisationsplanen hänför sig till flera i samma civilförvarsområde helt eller delvis ingående kommuner, skall den kommun länsstyrelsen bestämmer vidtaga åtgärden och förskjuta kostnaderna därför.

I den mån kostnaderna icke täckas av statsmedel, skola de årligen fördelas mellan kommunerna i förhållande till det antal skattekoronor och skatteören, som inom varje kommun eller del av kommun påförts de skattskyldiga vid nästföregående års taxering till allmän kommunalskatt. Påstår kommun, att särskilda skäl finnas för annan fördelningsgrund, såsom att vidtagen åtgärd kan antagas bliva till särskilt gagn för viss kommun, eller uppkommer eljest tvist mellan kommunerna beträffande skyldigheten att bidra till kostnaderna, äger länsstyrelsen efter framställning förordna, hur fördelningen skall ske. Sådan framställning skall göras sist inom tre månader efter det kommun anmodats erlægga sin kostnadsandel eller, om framställningen göres av kommun, som förskjutit kostnaderna, efter utgången av det kalenderår, under vilket desamma förskjutits. Till den kommun, som förskjutit kostnaderna, hava övriga kommuner att i överensstämmelse med fördelning som nu sagts utgiva på dem belöpande andelar.

Vad i andra stycket stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan i 1 mom. g) avsedd kostnad som uppkommit under civilförsvarsberedskap och hänför sig till ändamål, vilket angivits i organisationsplanen såsom gemensamt för flera kommuner, samt beträffande förlust i anledning av skada å kommun tillhörig materiel eller annan egendom, som jämlikt 1 mom. h) under civilförsvarsberedskap ställts till civilförsvarets förfogande för ändamål som nu sagts.

3 mom. Närmare bestämmelser rörande samordningen mellan de kommunala myndigheternas verksamhet och civilförsvaret meddelas av Konungen.

41 §.

1 mom. I varje kommun skola de kommunen med avseende å civilförsvaret åvilande uppgifterna handhas av en *civilförsvarsnämnd*.

Kommun äger tillsätta särskild civilförsvarsnämnd. Under civilförsvarsberedskap må Konungen förordna, att särskild civilförsvarsnämnd skall tillsättas.

Där särskild civilförsvarsnämnd ej finnes, skall i stad drätselkammaren och i annan kommun kommunalnämnden vara civilförsvarsnämnd; kommun dock obetaget att uppdraga åt annat kommunalt organ att vara civilförsvarsnämnd.

2 mom. Ledamöter och suppleanter i särskild civilförsvarsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. Valet skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat. Sker ej val av suppleanter proportionellt skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

I fråga om civilförsvarsnämnd i annan kommun än Stockholm skall därjämte vad i 32—42 §§ kommunallagen är stadgat rörande kommunens styrelse ävensom i 45 § andra och tredje styckena samma lag i fråga om där avsedd nämnd äga motsvarande tillämpning, dock att det ej är erforderligt att protokoll upptager annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

Beträffande civilförsvarsnämnd i Stockholm skola, utöver vad i detta moments första stycke sägs, bestämmelserna i 51 § kommunallagen för Stockholm äga tillämpning, varjämte skall gälla vad stadsfullmäktige med iakttagande av stadgandena i sagda lag föreskriva. Protokoll som föres vid civilförsvarsnämndens sammanträde behöver dock ej upptaga annat än förteckning å närvarande ledamöter och beslutet i varje ärende.

3 mom. Vid civilförsvarsnämnds sammanträde äger civilförsvarschefen, även om han ej är ledamot eller suppleant, närvara och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Om han så önskar, äger han få sin mening antecknad till protokollet.

Länsstyrelsen äger kalla civilförsvarsnämnd att sammanträda med länsstyrelsen eller företrädare för denna. Under civilförsvarsberedskap ävensom eljest, då ledningen av civilförsvaret ankommer på civilförsvarschefen, äger denne påkalla sammanträde av nämnden för behandling av uppgivna frågor.

42 §.

För kostnad, som kommun fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, äger kommunen erhålla statsbidrag med två tredjedelar av kostnadens belopp, i den mån kostnaden kan anses skälig. Från anskaffningskostnaden för skyddsrum, som inrättas av kommun, skall vid bidragets bestämmande dragas värdet av fredsanvändningen. Till anskaffningskostnaden skall härvid hänföras jämväl den merkostnad, som betingas av att skyddsrummet utföres för fredsanvändning.

Innan medel finnas tillgängliga för beräknat statsbidrag må skyldighet för kommun att vidtaga åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) ej göras gällande mot kommunen.

Statsbidrag fastställs för varje kalenderår av länsstyrelsen, om ej Konungen annorlunda förordnar. Ansökan om statsbidrag för visst kalenderår skall göras före utgången av nästa kalenderår. När skäl äro därtill, må dock ansökan prövas, oaktat den göres senare. Finner länsstyrelsen ansökningen såsom för sent inkommen ej böra upptagas till prövning, skall avvsningsbeslutet underställas Konungen.

Länsstyrelsen äger att till kommun utgiva förskott å statsbidrag i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar.

43 §.

Därest särskilda omständigheter föranleda det, äger Konungen medgiva, att kommun må för kostnad, som kommunen fått vidkännas på grund av åtgärd enligt 40 § 1 mom. b) eller c) eller 54 §, erhålla högre statsbidrag än i 42 § stadgas.

44 §.

Tillhandahåller kommun lokaler för civilförsvarets administration, för förvaring av annan materiel eller utrustning för civilförsvaret än som avses i 40 § 1 mom. e) eller för annan civilförvarsutbildning än sådan som avser det egna civilförvarsområdets personal, skall skälig ersättning därför utgivas av statsmedel.

45 §.

Har kommunalt anställd personal, tillhörande det allmänna civilförsvaret, jämlikt 8 § tagits i anspråk för uppgifter som ej röra det egna civilförvarsområdet, äger kommunen av statsmedel erhålla skälig gottgörelse för avlöning och annan ersättning, som kommunen till följd av bestämmelserna i 20 § utgivit för tjänstgöringen.

Om under högsta civilförvarsberedskap materiel eller annan egendom, som kommun enligt gällande organisationsplan ställt till allmänna civilförsvarets förfogande, avsevärt skadats på grund av fientlig verksamhet eller ock under användning utom det egna civilförvarsområdet, äger kommunen erhålla skälig gottgörelse av statsmedel.

Gottgörelse enligt denna paragraf bestämmes av länsstyrelsen i det län, där den ersättningsberättigade kommunen är belägen.

46 §.

Ingår municipalsamhälle eller del därav i civilförvarsområde skola följande särskilda bestämmelser gälla:

1) Vad som stadgas i 40 § 1 mom. a) samt g), h) och i) jämte därtill anslutande bestämmelser i 40 § 2 mom. skall äga motsvarande tillämpning å municipalsamhället.

2) Municipalsamhället äger samma rätt till gottgörelse av statsmedel som beträffande kommun stadgas i 45 §.

7 KAP.

Fastighetsägarna och civilförsvaret, m. m.

Verkskydd m. m.

47 §.

Ägare av anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd skall vara organiserat, är pliktig

- a) att planlägga verkskyddet;
- b) att anskaffa, förvara och underhålla materiel, utrustning och andra förnödenheter, som erfordras för verkskyddets verksamhet;
- c) att i mån av behov inrätta, utrusta och underhålla ledningscentral och andra uppehållsplatser för verkskyddspersonalen;
- d) att enligt bestämmelser, som Konungen utfärdar, bestrida kostnader för utbildning av verkskyddspersonalen;
- e) att på anmodan av civilförvarsmyndighet tillhandahålla denna de upplysningar och handlingar rörande anläggningen eller byggnaden eller där bedriven eller tillämnad verksamhet, som äro erforderliga för myndighetens befattning med verkskyddet; samt
- f) att i övrigt vidtaga de särskilda anordningar och åtgärder, som äro erforderliga för verkskyddets verksamhet.

Utbildning av verkskyddspersonal genomföres av civilförvarsmyndighet i den mån länsstyrelsen ej medgiver att utbildning må ske genom ägarens försorg.

Den som driver verksamhet inom anläggning eller byggnad, för vilken verkskydd finnes, är pliktig att utgiva ersättning för tjänstgöring i verkskyddet till de i hans tjänst anställda. Ersättningen skall utgå enligt de grunder Konungen bestämmer.

48 §.

Är anläggning eller byggnad i sin helhet upplåten till någon med nyttjanderätt, skall vad i 47 § stadgas om ägare i stället gälla nyttjanderätts-

havaren, om ej länsstyrelsen för visst fall förordnar annorlunda; dock att, då nyttjanderätten avser kortare tid än två år, det allenast skall åligga nyttjanderättshavaren att planlägga verkskyddet, bestrida kostnad för utbildning av dess personal, tillhandahålla upplysningar och handlingar samt vårda verkskyddets materiel.

49 §.

Länsstyrelsen äger, om överenskommelse ej kan träffas, förordna att för två eller flera anläggningar eller byggnader gemensamt verkskydd skall organiseras samt bestämma de grunder, enligt vilka kostnaden skall fördelas.

50 §.

Gemensam organisation för lokalt allmänt civilförsvar och ett eller flera verkskydd skall grundas på avtal mellan länsstyrelsen och den eller dem, som äro skyldiga att anordna verkskydd. I avtalet skola grunderna för organisationen och för fördelningen av kostnaderna för denna angivas.

51 §.

Har jämlikt 8 § verkskydd tagits i anspråk för uppgifter som ej röra den anläggning eller byggnad, för vilken det är avsett, skall skälig ersättning utgå av statsmedel dels för vad som utgivits till verkskyddspersonalen enligt 47 § tredje stycket, dels för skada å materiel eller annan egendom, därest skadan ej är ringa.

Anspråk på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

52 §.

Ägare eller innehavare av anläggning eller byggnad, så ock den som i fråga om tillsyn därå företräder ägaren eller innehavaren är pliktig att tillhandagå civilförsvarsmyndighet med att anskaffa upplysningar om dem som bo eller äro verksamma inom anläggningen eller byggnaden samt att till dem förmedla ålägganden och andra meddelanden från civilförsvarsmyndighet.

Vad nu sagts skall, såvitt gäller anställda, äga motsvarande tillämpning å arbetsgivaren och den som företräder honom.

Skyddsrum och andra anordningar

53 §.

1 mom. Enskilt skyddsrum, som enligt 24 § skall finnas för anläggning eller byggnad, skall inrättas, utrustas och underhållas av dennas ägare.

Den som med nyttjanderätt innehar fastighet eller byggnad eller del därav må ej hindra ägaren att där inrätta skyddsrum.

I skyddsrummets utrustning skall ingå brand- och sjukvårdsmateriel enligt anvisningar, som utfärdas av civilförsvarsstyrelsen.

2 mom. Upphör inom visst område eller å viss plats skyldighet att anordna enskilt skyddsrum, må Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, förordna, att där befintliga skyddsrum likväl skola utrustas och underhållas.

54 §.

Skall ett i organisationsplanen upplaget allmänt skyddsrum inrättas som bergfast skyddsrum på mark, som äges eller nyttjas av annan än kommun, må länsstyrelsen medgiva honom att i stället för kommunen inrätta och utrusta skyddsrummet, därest det kan ske utan olägenhet för skyddsrumsförfrågans ordnande. Anordnaren äger för sådant fall att enligt de allmänna föreskrifter Konungen meddelar, av kommunen utfå den del av anläggningskostnaden, som överstiger skäligt freds användningsvärde. Fördelningen av kostnaden i fall som här avses bestämmas av länsstyrelsen.

55 §.

Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.

Finnes ägare icke skäligen kunna inrätta erforderligt skyddsrum i egen fastighet eller byggnad och kan behovet av skyddsrum icke lämpligen tillgodoses genom anordnande av gemensamt skyddsrum, äger länsstyrelsen medgiva ägaren rätt att inrätta skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad.

56 §.

För skada eller intrång, som genom inrättande av gemensamt skyddsrum eller av skyddsrum i annan tillhörig fastighet eller byggnad åsamkas ägaren till den fastighet eller byggnad, i vilken skyddsrummet inrättas, må ägaren, om skadan eller intrånget icke är att anse såsom allenast ringa, erhålla skälig ersättning. Motsvarande rätt till ersättning tillkommer jämväl nyttjanderättshavare.

Hos länsstyrelsen skall i förväg ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgas icke gälla kronan eller kommun.

57 §.

Ägare av anläggning eller byggnad är pliktig

a) att vidtaga erforderliga anordningar för alarmering av dem som vistas i eller vid anläggningen eller byggnaden;

b) att vidtaga erforderliga anordningar för mörkläggningsanläggningen eller byggnaden;

c) att, om det finnes vara av särskild betydelse att anläggningen eller byggnaden maskeras, under civilförsvarsberedskap tåla eller vidtaga sådan härför erforderlig åtgärd, som anbefalles av länsstyrelsen eller, efter länsstyrelsens bemyndigande, av civilförsvarschefen, samt

d) att, enligt vad Konungen därom förordnar, förbereda och under civilförsvarsberedskap förse anläggningen eller byggnaden med anordningar, som kunna bereda dem som vistas där skäligt skydd mot radioaktiv strålning.

Är anläggningen eller byggnaden helt eller delvis upplåten till annan, skall i fråga om skyldighet som angives under b) och d) ägaren vara ansvarig för anskaffning och tillpassning av materielen ävensom för anskaffning och uppsättning av anordningar för dess anbringande, medan innehavaren skall svara för materielens anbringande och övriga åtgärder för dess användning. Vad under c) stadgas skall gälla jämväl innehavare.

58 §.

Har byggnad, som användes eller lämpligen kan användas för bostadsändamål, skadats genom fientlig verksamhet, är byggnadens ägare eller innehavare under högsta civilförsvarsberedskap pliktig att följa de föreskrifter i fråga om byggnadens iordningställande, som meddelas av länsstyrelsen eller civilförsvarschefen. Ej må dock någon åläggas att ombesörja åtgärd, som skulle medföra oskälig kostnad eller väsentlig olägenhet för honom.

Utrymning

59 §.

Har beslut meddelats om utrymning av visst område, åligger det envar, som omfattas av beslutet, att följa de särskilda föreskrifter, som utfärdas i anledning härav.

Den som inom området driver sjukhus, barnhem, ålderdomshem eller annan vårdanstalt är skyldig att utan ersättning tillhandahålla civilförsvarsmyndighet utrustning, som efter utrymningen icke erfordras för anstaltens verksamhet inom området, för förläggning, i vilken personer från anstalten skola inkvarteras.

60 §.

Den som svarar för avlöning av personal vid undervisnings- eller vårdanstalt är skyldig att avlöna personal med motsvarande arbetsuppgifter vid förläggning, som efter anstaltens utrymning anordnats för dennas elever eller intagna.

Gemensamma bestämmelser**61 §.**

Finner länsstyrelsen i fråga om viss egendom annan åtgärd än förut i detta kapitel sägs oundgänglig för tillgodoseende av ändamål, som civilförsvaret har att ombesörja, äger länsstyrelsen ålägga egendomens ägare eller innehavare att tåla eller vidtaga åtgärden.

62 §.

Den som med stöd av 28 eller 29 § ålagts att anordna enskilt skyddsrum av särskild beskaffenhet eller storlek så ock den som med stöd av 57 § första stycket c) eller 61 § ålagts att vidtaga eller tåla åtgärd, som avses i nämnda lagrum, är berättigad till skälig ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkats honom. Vid ersättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspraak på ersättning prövas i den ordning som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

63 §.

Om anläggning eller byggnad eller del därav innehaves med nyttjanderätt vid fullbordandet av sådan särskild anordning eller åtgärd, som jämlikt denna lag eller med stöd därav lämnad föreskrift åligger ägaren, är nyttjanderättshavaren, såframt därefter minst två år återstå av tiden för nyttjanderätten och det finnes uppenbart obilligt, att ägaren skall vidkännas hela kostnaden, pliktig att på yrkande av ägaren utgiva skäligt bidrag härtill.

64 §.

Skall för byggnad, som tillhör bostadsrättsförening, särskild anordning eller åtgärd vidtagas, som byggnadens ägare jämlikt denna lag har att ombesörja, äro bostadsrättshavarna, utan hinder av vad i föreningens stadgar bestämts, pliktiga att tillskjuta det belopp, som erfordras för bestridande av kostnaden. Å beslut om tillskott för sådant ändamål skall vad i 60 § 1. lagen om bostadsrättsföreningar är stadgat ej äga tillämpning.

65 §.

För utrönande av vilka åtgärder som vidtagits eller böra vidtagas inom eller vid anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på civilförsvaret, eller eljest till skydd mot skada av fientlig verksamhet, så ock i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret äger civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

66 §.

Det åligger envar att vid förfrågan av vederbörlig myndighet lämna upplysning, huruvida och till vilken myckenhet han innehar egendom som kan komma att erfordras för civilförsvaret eller bliva föremål för åtgärd enligt denna lag.

Vägrar någon att lämna begärd upplysning eller finnes skäligen anledning misstänka att han söker vilseleda myndighet rörande förhållanden, om vilka upplysning begärts, må under civilförvarsberedskap hans kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han förfogar, undersökas och hans handelsböcker och affärshandlingar granskas. Vid sådan undersökning skall vad i 28 kap. rättegångsbalken är stadgat om husrannsakan gälla i tillämpliga delar, varvid länsstyrelsen eller civilförvarschefen skall utöva den befogenhet, som vid husrannsakan tillkommer undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

67 §.

Såsom ägare av anläggning, byggnad eller annan egendom anses i denna lag jämväl den, som innehar egendomen med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

8 KAP.

Förfoganderätt för civilförsvarets behov

68 §.

Civilförvarschef och chef för undsättningskår inom civilförsvaret ävensom länsstyrelse äga under civilförvarsberedskap taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, livsmedel, transportmedel, utrustningspersedlar, materiel och annan egendom, som innehaves av annan än staten, därest det finnes erforderligt för att statlig civilförvarsuppgift skall kunna fullgöras och överenskommelse om egendomens avstående ej kan träffas tillräckligt skyndsamt. Civilförvarschef och länsstyrelse äga härvid endast taga i anspråk sådan egendom, som finnes inom deras verksamhetsområde; dock må efter länsstyrelsens medgivande civilförvarschef taga motorfordon, släpfordon och motorredskap i anspråk, även om de finnas inom annat till länet hörande civilförvarsområde.

I den mån det prövas nödigt för fullgörande av kommuns skyldigheter enligt 40 § 1 mom. b) och c) att egendom tages i anspråk för kommuns räkning, skall vad i nästföregående stycke sägs äga motsvarande tillämpning såvitt gäller egendom, som finnes inom kommunen. Vad sålunda stadgats skall i fråga om utförande av byggnadsanordning och källarmursgenombrott gälla jämväl under tid, då civilförvarsberedskap icke råder; förfoganderätten må härvid dock endast utövas av länsstyrelsen.

69 §.

Då egendom tages i anspråk, skall såvitt möjligt hänsyn tagas till ägarens eller innehavarens tillgång på egendom, varom fråga är, och behov därav för sin näring. Vad som oundgängligen erfordras för någons näring må ej utan tvingande skäl tagas i anspråk.

70 §.

1 mom. Har ägare eller innehavare av byggnad som tages i anspråk stadigvarande bostad i byggnaden, skall på anfordran nödigt bostadsutrymme där anvisas honom och hans familj.

2 mom. Den som äger eller har nyttjanderätt till byggnad eller del av byggnad, vilken tages i anspråk för inkvartering av utrymmande befolkningsgrupp, skall, om han tillhör denna grupp och önskar taga bostad i byggnaden, få nödigt bostadsutrymme anvisat åt sig i denna. Detsamma skall gälla om äganderätten eller nyttjanderätten tillkommer någon i den utrymmandes familj.

Därest tillämpning av vad nu sagts skulle medföra allvarligt hinder för byggnadens planenliga användning, skall bostadsutrymme i stället anvisas inom annan byggnad i samma civilförsvarsområde.

71 §.

Markområden, byggnader och utrymmen, så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för civilförsvarets behov, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tages i anspråk med äganderätt. Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke den som utövar förfoganderätten finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

72 §.

Ägare eller innehavare av egendom, som tagits i anspråk med nyttjanderätt, är skyldig att, i den mån det påfordras, tåla eller vidtaga ändring eller förflyttning av inredning eller utrustning, som hör till egendomen, samt att i övrigt tåla de åtgärder beträffande egendomen, vilka den som utövar förfoganderätten finner erforderliga.

73 §.

Har egendom tagits i anspråk jämlikt 68 § eller åtgärd vidtagits jämlikt 72 §, är egendomens ägare eller innehavare berättigad till ersättning enligt de grunder, som äro stadgade i fråga om rekvisition för krigsmaktens behov. Anspråk på ersättning skall prövas i den ordning, som gäller för ersättningsanspråk i anledning av sådan rekvisition med iakttagande av att efter taxa utgående ersättning fastställes till beloppet av den, som utövar för-

foganderätten. Även om egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning icke härigenom sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts.

Ersättning gäldas, om egendomen tagits i anspråk för kommuns räkning, av kommunen och eljest av staten.

74 §.

Har någon till säkerhet för fordran panträtt i egendom, som tagits i anspråk med äganderätt, äger han framför ägaren rätt att utfå sin fordran ur ersättningsbeloppet, även om fordringen ej är förfallen till betalning. Detsamma skall ock gälla den, som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Ersättningsbelopp för egendom, som är utmätt, skall utgivas till utmätningssmannen, om borgenären yrkar det. Avser beloppet egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbud, skall det, om part så begär, utgivas till överexekutor, som har att förfara därmed på sätt är stadgat i 186 § utsökningslagen.

75 §.

I den mån det provas oundgängligt för att annan civilförsvarsuppgift än som avses i 68 § skall kunna fullgöras, äger civilförsvarsmyndighet, i enlighet med vad Konungen närmare förordnar därom, under civilförsvarsberedskap taga i anspråk egendom, som innehaves av annan än staten. Härvid skola bestämmelserna i 68—74 §§ lända till efterrättelse i tillämpliga delar.

76 §.

Vägrar eller försummar någon att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla egendom, som tagits i anspråk med förfoganderätt enligt denna lag, äger polismyndighet uttaga egendomen. Kan dröjsmålet medföra våda och är polismyndighet icke att tillgå, tillkommer samma rätt den som utövat förfoganderätten.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser m. m.

77 §.

Uteblir någon utan anmält laga förfall från tjänstgöring i civilförsvaret, som jämlikt denna lag åvilar honom och vartill han blivit kallad i vederbörlig ordning, eller avviker någon olovligen därifrån, må han på framställning av länsstyrelsen, chef för undsättningskår eller civilförsvarsche-

fen omedelbart hämtas på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg. Detsamma skall gälla om civilförsvarspliktig utan anmält laga förfall underlåter att efterkomma jämlikt 18 § utfärdad kallelse till personlig inställelse.

78 §.

Är någon jämlikt 15 § eller bestämmelse i 6 eller 7 kap. eller föreskrift, som meddelats med stöd av dylik bestämmelse, eller jämlikt 80 § andra stycket skyldig att fullgöra något och underlåter han det, äger länsstyrelsen förelägga honom lämpligt vite. Länsstyrelsen må ock i sådant fall lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden härför av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

79 §.

1 mom. Den som underlåter att lämna upplysningar i enlighet med 15 § straffes med böter, högst trehundra kronor.

2 mom. Med böter, högst trehundra kronor, straffes civilförsvarspliktig, som utan laga förfall underlåter att efterkomma kallelse jämlikt 18 §, ävensom civilförsvarspliktig, som i sådant fall för sin utevaro har laga förfall men underlåter att anmäla detta så snart ske kan.

3 mom. Den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som av oaktsamhet, som ej är ringa, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån straffes med dagsböter. Har han laga förfall för sin utevaro men underlåter han att anmäla detta så snart ske kan, straffes med böter, högst trehundra kronor.

Har civilförsvarspliktig eller den, som eljest är inskriven i civilförsvaret, om rekommenderad försändelse mottagit avi, av vilken framgår att försändelsen avsänts av civilförsvarsmyndighet, och underlåter han utan laga förfall att avhämta försändelsen och taga del av dess innehåll eller vägrar han att utkvittera eller mottaga försändelse från civilförsvarsmyndighet, då den tillhandahålles honom, dömes till dagsböter.

4 mom. Med dagsböter straffes

1. den som underlåter att tillhandahålla upplysningar eller handlingar i enlighet med vad som stadgas i 47 § första stycket e); samt

2. den som underlåter att tillhandagå med anskaffning av upplysningar eller att förmedla ålägganden och andra meddelanden efter vad som stadgas i 52 §.

80 §.

Den som underlåter att i förväg inhämta länsstyrelsens godkännande i fall, då så skall ske enligt 33 §, straffes med dagsböter.

Det åligger den vilken gjort sig skyldig till underlåtenhet, som avses i första stycket, att i enlighet med länsstyrelsens anvisningar ändra vad som redan utförts. Samma skyldighet åvilar den som åsidosatt föreskrift, vilken meddelats av länsstyrelsen vid prövning enligt 33 §.

81 §.

Med dagsböter eller fängelse eller, om omständigheterna äro synnerligen försvårande och brottet begåtts under högsta civilförsvarsberedskap, med straffarbete i högst två år straffes

1. den som är civilförsvarspliktig eller eljest inskriven i civilförsvaret och som, i avsikt att undandraga sig sina skyldigheter, underlåter att efter vederbörlig kallelse inställa sig till tjänstgöring i civilförsvaret eller eljest olovligen undanhåller sig därifrån;

2. den som under tjänstgöring i civilförsvaret vägrar att åtlyda vad vederbörande befäl under tjänsten befallt honom rörande denna eller som eljest under tjänstgöring i civilförsvaret uppsåtligen eller av oaktsamhet, som ej är ringa, åsidosätter vad som åligger honom enligt reglementen, instruktioner eller andra allmänna bestämmelser eller särskilda föreskrifter;

3. den som uppsåtligen lämnar oriktig uppgift om förhållande, varom han enligt 15 § eller 47 § första stycket e) är pliktig att lämna upplysning;

4. den som i strid mot föreskriften i 19 § eller särskilt meddelat bortflyttningsförbud lämnar sin vistelseort ävensom den som överträder särskilt meddelat inflyttningsförbud;

5. den som uppenbart vanvårdar materiel, utrustning eller annan egendom, som han mottagit av civilförsvarsmyndighet för förvaring;

6. den som utan skäl原因 vägrar att låta civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggning eller byggnad efter vad i 65 § sägs;

7. den som vid förfrågan jämlikt 66 § vägrar att lämna upplysning eller som vid sådan förfrågan eller i samband med undersökning eller granskning som avses i nämnda paragraf söker vilseleda myndighet rörande förhållande, som avses i samma paragrafs första stycke;

8. den som med vetskap om att civilförsvarsmyndighet jämlikt 8 kap. beslutat taga i anspråk egendom, som innehaves av honom, vägrar eller försummar att behörigen eller i rätt tid tillhandahålla myndigheten egendomen eller genom att avhända sig egendomen eller på annat sätt omöjliggör egendomens tagande i anspråk; samt

9. den som eljest åsidosätter föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller av Konungen meddelade tillämpningsbestämmelser till lagen och ej avser åliggande, för vars fullgörande vite kan föreläggas enligt 78 §.

Har någon övertygats om gärning, som enligt denna paragraf är belagd med straff, må rätten, i den mån det finnes skäligen, förklara egendom, som undanhållits genom gärningen, förverkad till kronan eller, om egendomen

ej kan tillrättaskaffas, förplikta honom att utgiva ersättning till kronan för egendomens värde.

82 §.

Vad som inhämtats genom sådan upplysning eller sådant tillhandahållande av handlingar som avses i 47 § första stycket e), vid besiktning jämlikt 65 § eller vid sådan förfrågan, undersökning eller granskning som avses i 66 § må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det avsedda syftet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

Förseelse som i första stycket sägs må åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsäganden.

83 §.

Över civilförsvarschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller civilförsvarsstyrelsen, må överklagas hos Konungen.

Talan må icke föras mot beslut, som meddelats enligt 19, 34, 35, 37 eller 58 §.

Under högsta civilförsvarsberedskap så ock eljest när särskilda skäl äro därtill må myndighet, som meddelat beslut enligt denna lag, förordna att beslutet omedelbart skall lända till efterrättelse.

84 §.

Vad i denna lag stadgas äger icke tillämpning, i den mån motsvarande förhållanden regleras i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om förhållanden, som avses i denna lag, äger Konungen meddela särskilda föreskrifter, såvitt angår anläggningar eller byggnader som äro avsedda för krigsmaktens behov, kommunikationsverk eller andra verk, företag eller inrättningar av större omfattning eller särskild beskaffenhet samt fartyg.

85 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960, då civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr 536) skall, med de undantag som angivas nedan, upphöra att gälla.

1. Förekommer i lag eller författning hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas. Vad om luftskyddschef är stadgat skall gälla om civilförsvarschef.

2. Intill dess nya organisationsplaner upprättats skola vid denna lags ikraftträdande gällande organisationsplaner lända till efterrättelse. Beslut, förordnande eller föreskrift, som meddelats med stöd av sådant stadgande i äldre lagen, vilket ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall alltjämt gälla, intill dess annorlunda förordnas.

3. Vad i 40—43 och 66—68 §§ i 1944 års civilförsvarslag stadgas i avseende å undanförsel och förstörelse skall jämte till nämnda paragrafer anslutande bestämmelser i 9 kap. av samma lag alltjämt gälla, intill dess annorlunda förordnas. Härvid skall vad i 66 och 68 §§ sägs om civilförsvarsmyndighet i stället gälla den myndighet, som Konungen bestämmer.

4. Har kommun tillsatt särskild civilförsvarsnämnd enligt äldre lagen, skall val av sådan nämnd enligt nya lagen i annan kommun än Stockholm första gången äga rum under år 1963. Tjänstgöringstiden för enligt äldre bestämmelser valda ledamöter och suppleanter i särskild civilförsvarsnämnd skall i Stockholm upphöra med utgången av år 1960 och i annan kommun med utgången av år 1963.

5. Har före denna lags ikraftträdande för anläggning eller byggnad inrättats enskilt skyddsrum, som blivit i vederbörlig ordning godkänt, må ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, anläggningens eller byggnadens ägare åläggas att inrätta nytt skyddsrum eller att utöka eller förändra det godkända skyddsrummet; dock skall han vara skyldig att utrusta skyddsrummet med brand- och sjukvårdsmateriel enligt vad som stadgas i 53 §.

Vad nu sagts skall även gälla enskilt skyddsrum, för vilket före lagens ikraftträdande byggnadslov föreligger.

6. Beträffande fastighetsägarbidrag, som fastställts jämlikt 59 b § i 1944 års civilförsvarslag, må Konungen, om med hänsyn till föreliggande omständigheter så prövas skäligt, på framställning av fastighetsägaren efterskänka bidraget eller, i den mån det redan erlagts, förordna om dess återbetalning. Vid beslut om efterskänkande eller återbetalning äger Konungen fästa villkor.

Framställning, som avses i föregående stycke, skall ingivas av fastighetsägaren till den kommun, där fastigheten är belägen, före den 1 juli 1961 och skall, åtföljd av kommunens yttrande, av kommunen underställas Konungens prövning. Berättigas fastighetsägaren att återfå erlagt bidragsbelopp, skall detta utbetalas av kommunen med rätt för denna att av statsmedel återfå två tredjedelar av det utbetalda beloppet.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser för tillämpningen av vad som stadgas under denna punkt.

Förslag

till

L a g**om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser
till skydd för försvaret m. m.**

Härigenom förordnas, *dels* att i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skola efter 3 § införas tre nya paragrafer, betecknade 4—6 §§ och av den lydelse som framgår av det följande, *dels* att nuvarande 4, 5, 6, 7 och 8 §§ i lagen skola erhålla ny paragrafnumrering och därvid betecknas respektive 7, 8, 9, 10 och 11 §, *dels ock* att paragraferna med de nya beteckningarna 7 § och 11 § skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges; och kommer nämnda lag till följd härav att hava följande lydelse.¹

*(Gällande lydelse)***1 §.**

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande militära befälhavare må utfärda förbud för obehöriga att beträda anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning, eller att närvara vid krigsmaktens företag, övningar eller försök, eller att av eller inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden eller av sådana företag, övningar eller försök taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar eller att inom sådana anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller områden innehava sprängämnen.

2 §.

Konungen eller enligt Konungens bemyndigande vederbörande länsstyrelse må utfärda förbud, som i 1 § avses, i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som eljest är av betydelse för försvarsväsendet.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden må förbud på sätt i första stycket sägs utfärdas jämväl i fråga om anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område, som är av betydelse för folkförsörjningen.

¹ Nuvarande lydelse av hittillsvarande 7 och 8 §§, se SFS 1951:266.

(Gällande lydelse)

3 §.

Under förhållanden, varom i 2 § andra stycket sägs, må Konungen avdela särskilda säkerhetsområden, i fråga om vilka förbud, som i 2 § avses, enligt Konungens bemyndigande må i stället för av länsstyrelse utfärdas av vederbörande militära befälhavare. Såsom säkerhetsområde skall jämväl anses krigsskådeplats.

Under sådana förhållanden må Konungen även i andra fall än i 1 och 2 §§ avses utfärda förbud mot att utan särskilt tillstånd taga fotografier eller göra avbildningar eller beskrivningar av militära trupper, krigsmateriel eller dylikt.

(Föreslagen lydelse)

3 §.

4 §.

Länsstyrelsen äger ålägga den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen att vidtaga särskilda skyddsåtgärder inom anläggning för driften, såsom anordnande av bevakning, inhägnad, maskinskydd eller reservförråd, om sådan åtgärd med hänsyn till fara för spioneri eller sabotage eller för skada genom fientlig verksamhet finnes påkallad för att förhindra obehörig insyn eller för att säkerställa driften. I den mån driften avses skola fortgå även då platsen omedelbart hotas av fientligt anfall, må länsstyrelsen tillika förordna att härav betingade särskilda anordningar för personalens skydd skola vidtagas.

Om särskilda skäl äro därtill, må länsstyrelsen ålägga jämväl anläggningens ägare att vidtaga åtgärd, som avses i första stycket.

Den som ålagts vidtaga åtgärd, som avses i denna paragraf, är berättigad till skälig ersättning av statsmedel för kostnad eller skada, som åsamkas honom härigenom. Vid er-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

sättningens bestämmande skall hänsyn tagas till den nytta, som åtgärden kan medföra för honom. Är kostnaden eller skadan ringa, utgår icke ersättning.

Anspraak på ersättning prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

5 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i 4 §, är skyldig att tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg för utrönande av vilka åtgärder enligt 4 § som kunna erfordras ävensom att tåla sådan åtgärd, om han icke själv är skyldig att vidtaga den. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom är han berättigad till ersättning enligt vad som stadgas i 4 §.

6 §.

Länsstyrelsen äger förelägga den, som är skyldig att vidtaga åtgärd enligt 4 § eller att tillåta besiktning enligt 5 §, att vid vite iakttaga skyldigheten inom viss tid. Efterkommer han ej föreläggandet, äger länsstyrelsen antingen utdöma vitet och utsetta nytt sådant eller ombesörja åtgärden och uttaga kostnaden härför av den försumlige i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag är berättigad till ersättning för kostnaden.

4 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, dömes till dagsböter eller fängelse.

7 §.

Bryter någon mot förbud, varom i 1, 2 eller 3 § sägs, eller vägrar någon utan skäligen anledning att låta

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

anläggning besiktigas efter vad som stadgas i 5 §, dömes till dagsböter eller fängelse.

Lag samma vare, där någon, ändå att förbud som förut sagts ej blivit meddelat, genom förklädnad eller genom att lämna oriktig uppgift om sina personliga förhållanden eller eljest svikligen berett sig tillträde till anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område eller tillfälle att närvara vid företag, övningar eller försök, som i 1 § sägs.

5 §.

8 §.

Sjömätning eller lodning vid rikets kuster eller i därtill hörande skärgårdar, farleder eller hamnar må endast ske med tillstånd enligt vad av Konungen stadgas. Den som häremot bryter dömes till dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vad sålunda är sagt äge dock ej tillämpning, om någon utför lodning, som erfordras för framförande eller säkerställande av fartyg, varå han befinner sig, eller om lodning i hamn verkställs på föranstaltande av vederbörande hamnmyndighet.

6 §.

9 §.

Fotografier, avbildningar, beskrivningar eller mätningssuppgifter, tillkomna under förfarande, vilket enligt denna lag är förbjudet, jämte för fotografiernas tagande samt avbildningarnas, beskrivningarnas eller mätningarnas verkställande använda apparater och materiel ävensom sprängämnen, vilka någon innehaft i strid mot förbud som utfärdats enligt lagen, må, evad någon fälles till ansvar för överträdelse av denna lag eller ej, förklaras förverkade till kronan.

7 §.

10 §.

Enligt de närmare bestämmelser Konungen utfärdar äger bevakningspersonal vid anläggning, inrättning, fartyg, luftfartyg eller område som skyddas enligt 1—3 §§ befogenhet att i den omfattning som kräves för fullgörande av bevakningssuppgiften företaga kroppsvsitation å personer, som där söka vinna tillträde eller uppehålla sig, samt undersöka föremål som de medföra, så ock på platsen eller i dess närhet tillfälligt omhändertaga personer och av dem medförda föremål.

8 §.

11 §.

Böter som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

Har länsstyrelse före lagens ikraftträdande meddelat förordnande rörande åtgärd, som sägs i 4 §, med stöd av 57 § civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536), skall förordnandet i stället anses meddelat enligt denna lag.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att 1944 års civilförsvarslag skall ersättas med en ny civilförsvarslag, anpassad till de principer för civilförsvarets organisation och verksamhet, som antogs av 1959 års riksdag i huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslogs i propositionen nr 114/1959.

I lagförslaget avspeglar sig dessa principer bl. a. däri, att reglerna om organisationen beaktar även det beslutade regionala civilförsvaret, medan å andra sidan de nuvarande reglerna om hemskydd icke fått någon motsvarighet. Förslaget till civilförsvarslag upptar ej heller motsvarighet till nuvarande stadganden om undanförsel och förstöring. I avbidan på särskild lagstiftning på det ekonomiska försvarets område skall emellertid enligt en övergångsbestämmelse dessa stadganden alltjämt tillämpas, varvid dock i civilförsvarsmyndighets ställe skall träda den myndighet, som Konungen utser. Motsvarighet till nuvarande regler om särskilt skydd mot spioneri och sabotage vid vissa industriella anläggningar återfinnes ej i förslaget till ny civilförsvarslag. Sistnämnda stadganden skall i stället enligt det andra i propositionen intagna lagförslaget med några jämkningar intagas i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Den tid, under vilken civilförsvarspliktig i fred skall få tagas i anspråk för utbildning, föreslås bli bestämd till 30, i vissa fall 60 dagar, räknat för hela den tid civilförsvarsplikt föreligger. För civilförsvarets värnpliktiga personal föreslås regler som kan medge längre tids utbildning.

I motsats till nuvarande civilförsvarslag upptager den föreslagna lagen regler om beaktande i vissa fall av samvetsbetänkligheter mot civilförsvartjänst.

Reglerna om var och hur skyddsrum skall anordnas har omarbetats under hänsynstagande till kärnvapnens verkningar. Nuvarande regler om fastig-

hetsägarbidrag i samband med dispens från skyldighet att anordna enskilt skyddsrum saknar motsvarighet i förslaget till ny civilförsvarslag.

Vid sidan av den redan nu föreliggande skyldigheten för fastighetsägare att vidtaga anordningar för bl. a. alarmering och mörkläggning införes skyldighet att, enligt vad Konungen därom förordnar, förbereda anordningar till skydd mot radioaktiv strålning och under civilförsvarsberedskap förse anläggning eller byggnad därmed.

Den nya civilförsvarslagen och ändringen i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1960.

Den redogörelse, som härefter lämnas för propositionen, upptar endast vissa delar av vad *föredragande departementschefen, statsrådet Johansson*, anfört vid remitteringen av lagförslagen till lagrådet. I fråga om departementschefens uttalanden i övrigt samt de kommittéförslag, som legat till grund för propositionen, och remissyttrandena över dem hänvisas till propositionen.

Inledning

Departementschefen:

Den nuvarande civilförsvarslagen tillkom år 1944, då civilförsvaret genom statsmakternas beslut fick en ny organisation, till huvudsaklig del bildad genom en sammanslagning av den dåvarande luftskyddsorganisationen och organisationen för utrymning och socialtjänst. Lagens giltighetstid begränsades på förslag av vederbörande riksdagsutskott till 5 år i avbidan på en överarbetning av lagen i vissa hänseenden. År 1948 verkställdes denna överarbetning, som huvudsakligen avsåg ansvars- och kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna, och civilförsvarslagen blev permanent från och med den 1 juli 1949.

Den krigstekniska utvecklingen under det andra världskrigets sista skede med bland annat tillkomsten av atomvapen och robotar och den därpå följande oerhört snabba vidareutvecklingen av dessa vapen och vapenbärare nödvändiggjorde i början av 1950-talet en omprövning av civilförsvarets inriktning och uppgifter. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 13 mars 1953 tillkallade min företrädare i ämbetet fem sakkunniga för att pröva civilförsvarets behov och överse dess planläggning. Uppdraget avsåg i huvudsak att för såväl freds- som krigsförhållanden närmare bestämma civilförsvarets verksamhet och utforma därav föranledda organisations- och personalförslag samt att uppgöra en tids- och kostnadsplan för civilförsvarsorganisationens fortsatta uppbyggnad. Utredningen skulle utgå från att civilförsvarets uppgifter i stort sett skulle vara oförändrade, men om utredning-

en fann, att någon jämkning härvidlag eller i fråga om avgränsningen av civilförsvarets uppgifter gentemot andra verksamhetsområden var lämplig, skulle utredningen vara oförhindrad att framlägga förslag därom. De sakkunniga, vilka antog benämningen *1953 års civilförvarsutredning* och som i det följande benämnes civilförvarsutredningen, utgjordes av förre landshövdingen Torsten Löfgren, ordförande, numera ledamoten av riksdagens första kammare, riksbudsmannen Birger Lundström, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, numera ledamoten av andra kammaren, disponenten A. Tage Magnusson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Johannes Onsjö och trämassarbetaren E. Oskar Akerström. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 1 april 1955 överdirektören i arbetsmarknadsstyrelsen Erik Montell såsom ytterligare ledamot av utredningen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 oktober 1953 tillkallades vidare ledamoten av riksdagens andra kammare, numera statsrådet S. Lindholm för att överse planerna för den obligatoriska civilförvarsutbildningen samt därmed sammanhängande spörsmål. Utredningen antog benämningen *1953 års utredning om civilförvarsutbildning*, fortsättningsvis benämnd utbildningsutredningen. Sedan Lindholm begärt entledigande såsom utredningsman, uppdrogs den 30 september 1955 åt ledamoten av riksdagens andra kammare, seminarieläraren T. E. J. Blidfors att vara utredningsman.

Civilförvarsutredningen avgav i november 1955 ett *delbetänkande* (stencilerat), vari de grundläggande frågorna om civilförsvarets inriktning och fortsatta uppbyggnad behandlades. I huvudsak avsåg betänkandet den framtida utrymningsplanläggningen samt skyddsrummens betydelse och fortsatta anordnande. Sedan betänkandet remissbehandlats, förelades 1956 års riksdag förslag till principiellt ställningstagande i dessa frågor (prop. 185/1956). Propositionen godkändes av riksdagen, till följd varav vissa ändringar i civilförvarslagen, berörande skyddsrummbyggnadet, trädde i kraft den 1 januari 1957.

I februari 1958 avgav civilförvarsutredningen sitt *huvudbetänkande* (SOU 1958: 13), vilket innefattade dels förslag avseende omfattningen och utformningen av civilförvarsorganisationen i krig, dels förslag rörande civilförvarsstyrelsens organisation och dels principförslag angående den fredstida civilförvarsorganisationen i länen. Slutligt förslag beträffande sistnämnda fråga avlämnades i juni 1958. Den 30 september 1958 framlade utredningen ett särskilt (stencilerat) *betänkande med förslag till civilförvars lag och till lag om särskilda åtgärder till förhindrande av spioneri m. m. i fråga om vissa anläggningar*. Därjämte framlade civilförvarsutredningen i ett *slutbetänkande* den 21 januari 1959 förslag angående civilförsvarets materielanskaffning och förrådshållning, skyddsrum för civilförsvarets ledning och enheter, civilförvarsinstruktörernas arvoden samt frivillig civilförvarsverksamhet.

Samtidigt med civilförsvarsutredningens huvudbetänkande avgav utbildningsutredningen *betänkande angående civilförsvarsutbildningen* (SOU 1958: 12).

Det nydaningsarbete på civilförsvarets område, som inleddes genom statsmakternas beslut år 1956 rörande civilförsvarets förebyggande verksamhet i fråga om skyddsrummsbyggande och utrymning, har sedermera fortsatt på grundval av de senare avgivna betänkandena. I propositionen nr 114/1959 förelades sålunda riksdagen förslag till ny organisation för civilförsvaret, i samband varmed bl. a. även riktlinjer för civilförsvarsutbildningen och dess anordnande underställdes riksdagens prövning. Propositionen bifölls i huvudsak av riksdagen.

Den sålunda beslutade nya organisationen av civilförsvaret nödvändiggör åtskilliga ändringar i civilförsvarslagen. Ändringar i denna påkallas även av den omläggning av utbildningsverksamheten, som beslutats i enlighet med propositionen. Ehuru någon ändring i civilförsvarslagen såvitt gäller de däri inskrivna allmänna grunderna för civilförsvaret och för de enskildas och kommunernas medverkan i detta icke föranledes av de förtjade besluten, torde det stora antalet ändringar i lagen motivera en ny civilförsvarslag.

I lagstiftningsärendet bör jämväl prövas frågan om beaktande av samvetsbetänkligheter mot civilförvarstjänst och införande av möjlighet för den, som hyser sådana betänkligheter, att fullgöra ersättningstjänst. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 tillkallade min företrädare i ämbetet en sakkunnig, häradshövdingen Ivar Öhman, att utreda denna fråga. Utredningsmannen avgav den 26 juli 1957 ett *betänkande med förslag till dels lag om ändring i civilförsvarslagen, dels kungörelse med vissa bestämmelser angående ersättningstjänst för civilförsvarspliktiga*.

Civilförsvarsutredningens betänkande med förslag till ny civilförsvarslag m. m. liksom den nyssnämnda sakkunniges betänkande har i vanlig ordning remissbehandlats. Över civilförsvarsutredningens betänkande har härvid remissyttranden avgivits av överbefälhavaren, fortifikationsförvaltningen, försvarets forskningsanstalt, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, styrelsen för statens polisskola, statspolisintendenten, civilförsvarsstyrelsen, riksbrandinspektören, styrelsen för statens brandskola, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, statens organisationsnämnd, veterinärstyrelsen, statens jordbruksnämnd, sjöfartsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, civilbefälhavarna i första, andra, tredje och femte civilområdena, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i samtliga län, 1954 års brandlagsrevision, Svenska stadsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska hamnförbundet, central-

förbundet Folk och Försvar, Sveriges industriförbund, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges civilförsvarsförbund, Industriens verkskyddsinstitut AB, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges polismästare, föreningen Sveriges landsfiskaler och Svenska brandskyddsföreningen. Vid remissvaren har fogats yttranden av landsfogdarna i Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län, civilförsvarscheferna i Stockholms, Göteborgs, Malmö, Hälsingborgs, Örebro, Karlskoga, Ystads och Rödöns civilförsvarsområden, polischefen i Luleå, poliskamrarna i Göteborg och Malmö, drättselkamrarna i Malmö och Kiruna, civilförsvarsnämnderna i Stockholm och Östersund, föreningen Norrbottens läns landsfiskaler samt Stockholmsområdets civilförsvarsförbund.

Över betänkandet rörande beaktande av samvetsbetänkligheter mot civilförsvarstjänst har remissyttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, civilförsvarsutredningen, utbildningsutredningen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Örebro samt Västerbottens län, överstyrelsen för Svenska röda korset, Sveriges civilförsvarsförbund och Frikyrkliga samarbetskommittén. Därjämte har Vännernas samfund i Sverige inkommit med ett yttrande.

Huvuddragen av de föreslagna ändringarna i civilförsvars- lagstiftningen

Departementschefen:

Genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959 har statsmakterna tagit ställning till frågan, vilka uppgifter som skall åvila civilförsvaret, och beslutat ny organisation för detta. Härvid har också civilförsvarets utbildningsverksamhet kommit under bedömande och riktlinjer för denna fastställts, vilka återverkar på den omfattning, vari civilförsvarsplikten må i fred tagas i anspråk för utbildning och övning av de civilförsvarspliktiga. Dessa och andra i samband härmed fattade beslut nödvändiggör, såsom förut framhållits, ändrade bestämmelser i civilförsvarslagstiftningen. Emellertid har civilförsvarsutredningen aktualiserat även andra ändringar i lagstiftningen, av vilka de väsentligaste syftar till att mera definitivt anpassa denna till de år 1956 antagna nya riktlinjerna för utrymning och skyddsrummbyggnad.

Vad beträffar de beslutade ändringarna i fråga om *civilförsvarets uppgifter*, såvitt ändringarna inverkar på lagstiftningen, märkes främst att ansvaret för det särskilda skydd mot spioneri och sabotage vid vissa anläggningar, varom bestämmelser finnes i 7 kap. 57 § civilförsvarslagen, i fortsättningen icke skall åvila civilförsvaret utan ankomma på polisväsendet. Bestämmel-

serna i nämnda lagrum måste därför utgå ur lagen. I den mån möjlighet att anordna det särskilda skyddet alltjämt anses böra finnas, erfordras särskilda lagbestämmelser, med stöd av vilka ägare eller innehavare av anläggning kan åläggas vidtaga särskilda skyddsåtgärder. Förslag till sådana bestämmelser att intagas i en särskild lag har upprättats av civilförvarsutredningen. Civilförsvaret skall också enligt statsmakternas beslut befrias från de uppgifter i fråga om undanförsel och förstöring av egendom, varom bestämmelser finnes i 5 kap. 40—43 §§ och 7 kap. 66—68 §§ civilförvarslagen. Hithörande stadganden skall följaktligen utgå ur civilförvarslagen. Uppgifterna skall i stället ankomma på det ekonomiska försvarets organ. Frågan om erforderlig lagstiftning för uppgifternas fullföljande genom dessa organs försorg upptages icke till behandling i detta lagstiftningsärende. Övergångsvis får de hittillsvarande reglerna gälla, varvid emellertid ansvaret för uppgifterna överföres från civilförvarsorganen till den myndighet, som Konungen bestämmer. De ändringar, som i övrigt beslutats i fråga om civilförsvarets uppgifter, såsom beträffande röjning, reparationer, bombröjning och omhändertagande på längre sikt av utrymd befolkning, återverkar icke på utformningen av civilförvarslagen men kommer till uttryck i tillämpningsbestämmelserna till denna.

De förändringar i fråga om *civilförsvarets organisation*, som påkallar ändrad utformning av civilförvarslagen, avser bland annat den territoriella indelningen av riket för civilförvarsverksamheten. Civilförvarsområdena skall sålunda i fortsättningen regelmässigt utgöras av större områden än landsfiskalsdistrikt och städer, som ej ingår i sådant distrikt. Vidare bör öppnas möjlighet att komplettera indelningen i civilförvarsområden för det lokala civilförsvaret med en indelning på det regionala planet i verksamhetsområden för de beslutade undsättningskårerna och för annat regionalt civilförsvaret. Den hittillsvarande uppdelningen av civilförsvaret på allmänt och särskilt civilförsvaret bortfaller. Då hemskyddet i fortsättningen icke skall bestå såsom en särskild organisation utan ersättas med självskydd, som ankommer på envar, saknas anledning att bibehålla beteckningen särskilt civilförsvaret för den enda kvarstående formen för dylikt civilförsvaret, nämligen verkskyddet. Större rörlighet hos civilförsvaret och till följd därav vidgade möjligheter att utnyttja det lokalt organiserade civilförsvaret utanför det egna civilförvarsområdet förutsättes i propositionen nr 114/1959 och föranleder jämkningar i lagbestämmelserna härom.

I fråga om *civilförvarspliktens* utnyttjande för utbildning och övning av de civilförvarspliktiga har i enlighet med förenämnda proposition beslutats att utbildningstiden — i motsats till vad som f. n. gäller — skall bestämmas till visst antal dagar för hela den tid, civilförvarsplikt föreligger, samt att övningstiden skall få omfatta högst visst antal timmar under varje treårsperiod. Ändrad utformning av hithörande bestämmelser i civilförvarslagen nödvändiggöres av denna omläggning.

Såsom förut nämnts skall den nuvarande *hemskyddsorganisationen* slopas; i dess ställe skall träda självskyddsverksamhet av envar oberoende av en i fred upprättad organisation härför. Bestämmelserna i 7 kap. civilförsvarslagen i vad de rör hemskyddet skall därför utgå ur lagen. Möjlighet skall emellertid finnas för civilförsvarsmyndigheterna att under beredskap och krig låta utse ledare för självskyddet inom de särskilda fastigheterna eller inom större enheter. Vidare skall materiel redan i fredstid anskaffas av fastighetsägarna för att möjliggöra självskyddsverksamheten. Skyldigheten härvidlag måste i lagen givas annan anknytning än den hittillsvarande, vilken anslutit sig till hemskydden. I fråga om *verkskyddet* har i propositionen nr 114/1959 uttalats, att möjligheter bör finnas att anordna gemensam organisation för det lokala allmänna civilförsvaret och verkskyddet. Förutsättningarna och formerna för att åvägabringa en sådan gemensam organisation bör regleras i civilförsvarslagen.

I skilda hänseenden bör ändringar vidtagas i lagregleringen av *fastighetsägarnas skyldigheter* att anordna skyddsrum med hänsyn till angelägenheten av en fullständig anpassning av bestämmelserna till 1956 års riktlinjer för skyddsrummbyggnaden. Främst kommer härvid i betraktande att slopa nuvarande föreskrifter om befrielse i särskilda fall för fastighetsägare från skyldighet att anordna skyddsrum, när skyddsbehovet kan tillgodoses genom allmänt skyddsrum, avsett för civilbefolkningen i visst område. Dylig befrielse, som f. n. har karaktären av dispens, blir vid tillämpning av 1956 års riktlinjer icke aktuell, då skyldighet att anordna enskilda skyddsrum i ifrågavarande områden icke vidare skall gälla. Vid sådant förhållande saknas också anledning att bibehålla nuvarande bestämmelser i 59 b § om skyldighet för fastighetsägare, som erhållit dispens, att utgiva fastighetsägarbidrag.

Av ändringarna i lagregleringen av civilförsvarets uppgifter, organisation och befogenheter följer också jämkningar i de till berörda regler anslutande straffstadgandena.

Såsom torde framgå av det anförda nödvändiggör den i enlighet med propositionen nr 114/1959 beslutade avgränsningen av civilförsvarets uppgifter och fastställda nya organisationen för civilförsvaret ett förhållandevis stort antal ändringar i civilförsvarslagen, innebärande bland annat att åtskilliga paragrafer utgår ur denna. Vid sådant förhållande synes i enkelhetens och överskådlighetens intresse en helt ny civilförsvarslag böra träda i den nuvarandes ställe, även om principerna för civilförsvarets organisation och verksamhet samt för de enskildas och kommunernas medverkan i civilförsvaret i stort sett lämnas orubbade.

Vid utformningen av den nya lagen torde liksom när det gäller den nuvarande lagen de stadganden, som avser civilförsvarets organisation och verksamhet, böra upptaga endast de grundläggande bestämmelserna, medan den närmare regleringen bör ske i administrativ ordning enligt i lagen

inskrivna bemyndiganden för Konungen. På civilförsvarets område är det nämligen av särskild betydelse att organisation och verksamhet kan kontinuerligt anpassas efter utvecklingen och lägets krav. En i detalj gående reglering i lagen skulle verka hindrande för en sådan anpassning. Likaså torde det av samma skäl vara erforderligt att liksom hittills i åtskilliga hänseenden genom stadganden i lagen bemyndiga Konungen att träffa avgöranden om åtgärder på civilförsvarets område, företrädesvis under beredskap och krig men också i vissa fall under fredsförhållanden, exempelvis i fråga om anordnande av skyddsrum. Däremot bör självfallet omfattningen av skyldigheterna för de enskilda liksom för kommunerna att medverka i civilförsvaret så långt möjligt regleras i själva lagen genom angivande av ramen för dessa skyldigheter. I vilken utsträckning skyldigheterna sedan skall tagas i anspråk får bestämmas på administrativ väg. Även härvidlag föreligger nämligen behov av en ordning, som möjliggör en viss elasticitet, så att skyldigheterna alltefter utvecklingen och det aktuella läget kan tagas i anspråk i större eller mindre utsträckning.

Den nya civilförsvarslagen torde böra ansluta sig till den nuvarande i fråga om den allmänna dispositionen. Sålunda bör i första kapitlet angivas civilförsvarets uppgift och därmed dess syfte och i andra kapitlet bör grunddragen av organisationen upptagas. I de följande kapitlen bör behandlas civilförsvarsplikten och dess innebörd, var och hur skyddsrum skall anordnas, särskilda civilförsvarsåtgärder vid krig eller krigsfara, kommunernas åligganden i fråga om civilförsvaret, skyldigheterna för fastighetsägare och för ägare eller innehavare av särskilda anläggningar eller byggnader att medverka i civilförsvaret samt förfoganderätt för civilförsvarets behov. I ett sista kapitel bör upptagas ansvarsbestämmelser samt stadganden om vite, besvär och annat av formell natur.

För att möjliggöra särskilda åtgärder mot spioneri och sabotage vid vissa anläggningar av särskild betydelse för försvaret eller folkförsörjningen — vilka åtgärder hittills stått under civilförsvarets överinseende men för vilka polisväsendet nu skall bära ansvaret — erfordras särskilda lagbestämmelser. Dessa bör, med de jämkningar som föranledes av överflyttningen av ansvaret för åtgärderna, i huvudsak motsvara de lagregler, som för närvarande enligt civilförsvarslagen gäller i avseende å skyddet ifråga. Bestämmelserna, som åsyftar att tillgodose skyddsintressen av samma karaktär som avses i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m., torde lämpligen böra inarbetas i nämnda lag.

Specialmotivering till civilförsvarlagen

Departementschefen:

12 §.

Under fredsförhållanden bör liksom hittills civilförsvarsplikten icke få utnyttjas för annat ändamål än utbildning och övning. Såsom jag framhållit i ett tidigare avsnitt, bör möjlighet finnas att ställa civilförsvarets resurser till förfogande för uppgifter, som icke har samband med rikets försvar, exempelvis för räddning och hjälp vid naturkatastrofer. Civilförsvarets insats torde härvid först och främst kunna omfatta den materiella och organisatoriska sidan av hjälpverksamheten. I personellt hänseende torde man däremot inom civilförsvaret vara hänvisad till frivilliga insatser, varvid dessa väl kan tänkas bli samordnade såväl sinsemellan som med de ordinarie samhällsorganens resurser genom att civilförsvarsorganisationen utnyttjas. Jag är sålunda f. n. icke beredd att förorda någon utsträckning av civilförsvarsplikten till att även innebära en skyldighet att under fredsförhållanden ställa sig till förfogande för dylik verksamhet.

Genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959 har riktlinjer fastställts för civilförsvarets utbildnings- och övningsverksamhet, vilka i allt väsentligt bygger på den förutsättningen att ramen för civilförsvarspliktens utnyttjande för utbildning och övning under fredsförhållanden bestämmes i enlighet med civilförsvars- och utbildningsutredningarnas förslag. Lagen torde sålunda såsom huvudregel böra föreskriva att utbildningstiden under tid, då civilförsvarsberedskap ej råder, får uppgå till högst 30 dagar för inskrivna civilförsvarspliktiga i allmänhet och till 60 dagar för inskrivna civilförsvarspliktiga, som krigsplacerats för tjänstgöring i högre befälsbefattning eller i annan befattning vilken kräver särskilda insikter eller färdigheter. Den tid, under vilken envar civilförsvarspliktig skall vara skyldig deltaga i övning, bör i lagen angivas till högst 60 timmar under varje följd av tre år. Härigenom uppdrages ramen för den enskilde civilförsvarspliktiges skyldighet att deltaga i övning. Hur ofta civilförsvarsmyndigheterna skall anordna övningar och dessas omfattning får självfallet bestämmas administrativt under hänsynstagande till denna ram, vilket jag velat påpeka i anledning av ett remissyttrande. Såsom angivits i propositionen nr 114/1959 bör i anslutning till övning kunna anordnas någon kortare genomgång med tidigare utbildade civilförsvarspliktiga i syfte att säkerställa resultat av övningen, utan att tjänstgöringen fördenskull blir att betrakta som utbildning. Regelrätt repetitionsutbildning skall enligt riktlinjerna i propositionen icke vidare förekomma.

För den värnpliktiga personalen i undsättningskårerna, på vilkas tjänstduglighet särskilt stora krav ställes, skall enligt nämnda proposition gälla särskilda regler i avseende å utbildnings- och övningstiden. Denna skall

sålunda icke understiga den — i allmänhet längre — tid som personalen skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten för utbildning och övning, om den ej överförs till civilförsvaret. Är den för civilförsvarspliktiga i allmänhet gällande utbildningstiden längre än den tid, som den värnpliktige skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten för utbildning och övning, bör dock den längre tiden gälla enligt huvudregeln. Däremot finner jag det ej erforderligt att för denna personal bestämma ramen för utbildnings- och övningstiden så vid, att den — såsom föreslås i ett remissyttrande — skulle omfatta *både* den för civilförsvarspliktiga i allmänhet gällande tiden *och* den tid, som den värnpliktige skulle ha tjänstgjort vid krigsmakten. I vissa fall medför överflyttningen till civilförsvaret likväl en utvidgning av den värnpliktiges tjänstgöringsskyldighet, exempelvis då han överföres till högre befälsbefattningar i civilförsvaret med 60 dagars utbildningstid, medan han som befäl vid krigsmakten skulle ha varit skyldig att fullgöra endast en repetitionsövning om 40 dagar. Att märka är emellertid att någon ytterligare utbildning inom civilförsvaret icke kan åläggas den till undsättningskårerna överförda värnpliktiga personalen, om den vid värnpliktstidens slut omplaceras till det lokala civilförsvaret. I detta hänseende blir alltså denna personal gynnammare ställd än de värnpliktiga, som efter fullgjord utbildning och övning inom krigsmakten inskrives i civilförsvaret, när värnplikten upphör.

För övning av undsättningskårens värnpliktiga personal bör gälla att den för envar civilförsvarspliktig bestämda tiden får tagas i anspråk och i mån av behov utökas med utbildningstid, som icke redan utnyttjats. Även härvidlag kan sålunda överföringen till civilförsvaret innebära vidgad tjänstgöringsskyldighet för de värnpliktiga i förhållande till vad som skulle ha gällt för dem vid krigsmakten.

Den nu förordade möjligheten att taga civilförsvarspersonal i anspråk i fred för utbildning och övning under längre tid än som gäller för civilförsvarspliktiga i allmänhet har endast tagit sikte på undsättningskårens värnpliktiga personal. Emellertid förekommer det och kan framdeles möjligen förekomma i än större utsträckning att värnpliktiga inskrives i civilförsvaret och placeras på befälsposter eller i specialistbefattningar vid civilförsvarets övriga enheter. Då det är angeläget att även i fråga om dessa värnpliktiga ha en vid ram för utbildnings- och övningstid, bör samma regler härvidlag gälla för den som för de värnpliktiga i undsättningskårens. De särskilda regler, enligt vilka utbildnings- och övningstiden i vissa fall kan förlängas bör därför avse samtliga värnpliktiga, som överföres till civilförsvaret.

Enligt 27 § 2. värnpliktslagen kan värnpliktig, om Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, åläggas att utöver den regelmässiga utbildningen fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Det synes på grund av de stora anspråk på effektivitet och beredskap, som ställs på civilförsvaret, vara en avgjord fördel — och det

är också från rättvisesynpunkt tillfredsställande — om den värnpliktiga personalen kan tagas i anspråk under motsvarande tid i civilförsvaret. Om beredskapsövningar anordnas vid krigsmakten, bör därför undsättningskårernas värnpliktiga personal och den i civilförsvaret inskrivna värnpliktiga personalen i övrigt kunna tagas i anspråk med civilförsvarsplikt för utbildning och övning i motsvarande utsträckning utan att härför erfordras att civilförvarsberedskap påbjudes. I förevarande paragraf bör i detta syfte upptagas föreskrift om att ifrågavarande värnpliktiga efter Konungens beslut må åläggas tjänstgöring i civilförsvaret sammanlagt högst 180 dagar utöver den utbildnings- och övningstid som eljest gäller, därest Konungen beslutat att beredskapsövning enligt 27 § 2. värnpliktslagen må anordnas vid krigsmakten.

Tjänstgöring, som i enlighet med nu förordade regler ålägges värnpliktiga vid civilförsvaret, skall såsom torde ha framgått av det anförda, träda i stället för den värnpliktiges tjänstgöring för utbildning och övning vid krigsmakten.

I likhet med civilförvarsutredningen anser jag att civilförvarsplikten icke bör få tagas i anspråk för att tillförsäkra civilförvarsmyndigheterna arbetskraft för planlägningsarbetet. Arbetsuppgifterna är otvivelaktigt av den art, att de bör utföras av personal, som är knuten till civilförvarsmyndigheterna på grund av anställning. Den hittillsvarande föreskriften att civilförvarsplikten i vissa fall innebär skyldighet att medverka i civilförsvarets förberedelsearbete bör därför utgå. Civilförvarschefs och hans ställföreträdarens skyldighet att för sin uppgift undergå utbildning och deltaga i övning samt följa beredskapsplanläggning och övriga civilförvarsförberedelser grundar sig på uppdraget att inneha befattningen och ej på civilförvarsplikten.

Liksom hittills bör det ankomma på Konungen att utfärda närmare bestämmelser om i vilken omfattning civilförvarsplikten vid olika tider och i avseende å olika grupper civilförvarspliktiga skall tagas i anspråk inom den i lagen angivna ramen.

14 §.

Departementschefen:

Liksom för närvarande torde i paragrafen böra stadgas att Konungen äger meddela bestämmelser om befrielse från fullgörande av civilförvarsplikt. Härigenom bibehålles den hittillsvarande möjligheten att i administrativ ordning meddela generella beslut om att exempelvis vissa befattningshavare, vilka bör få odelat ägna sig åt sina ordinarie arbetsuppgifter med hänsyn till dessas betydelse för samhället även under beredskapstillstånd och krig, icke skall få tagas i anspråk inom civilförsvaret. Att stadgandet icke avses utgöra ett bemyndigande för Konungen att meddela föreskrifter om befrielse från civilförvarstjänstgöring på grund av samvetsbetänkligh-

heter mot sådan tjänstgöring bör i fortsättningen komma till uttryck i paragrafen.

I sistnämnda fråga har hittills föreskrifter saknats. Någon möjlighet till befrielse från civilförvarstjänstgöring på grund av samvetsbetänkligheter har sålunda ej förelegat. Häri har reglerna för civilförvarsplikten skilt sig från motsvarande regler för värnplikten, vilka genom särskild lagstiftning modifierats med hänsyn till sådana värnpliktiga, för vilka bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd. Dessa värnpliktiga kan efter särskild prövning erhålla tillstånd att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring såsom vapenfria värnpliktiga, varvid tjänstgöringen kan anordnas förutom som vapenfri tjänst inom krigsmakten även som tjänstgöring i civilförsvaret eller som annat civilt arbete för statens eller kommuns räkning. Att liknande bestämmelser ej meddelats på civilförsvarets område har sin grund i att civilförsvarets verksamhet väsentligen är inriktad på humanitära uppgifter. Vapentjänst förekommer sålunda endast inom ordnings- och bevakningstjänsten. Det kan anmärkas att huvuddelen av de vapenfria värnpliktiga, som hänvisas till civilförsvaret, tilldelas brandtjänsten.

Självfallet kan man ställa anspråk på att sådana samvetsbetänkligheter, som respekteras av samhället när det gäller värnpliktstjänstgöring, också skall respekteras då fråga är om civilförvarstjänstgöring. De samvetsbetänkligheter, som på värnpliktens område ansetts förtjänta av respekt och motivera en undantagsställning för den som hyser betänkligheterna, hänför sig till religiös eller etisk övertygelse om det orätta i att döda, och undantagsställningen sträcker sig i princip endast så långt, att den samvetsömme befrias från skyldigheten att bära vapen. Någon rätt till befrielse från skyldigheten att över huvud taget göra en insats inom krigsmakten föreligger däremot ej, ehuru ersättningstjänstgöring kan anordnas utom krigsmakten om förhållandena påkallar detta. I första hand ifrågakommer dock enligt lagen om vapenfria värnpliktiga tjänstgöring inom krigsmakten för dessa.

När det gäller civilförvarsplikten bör enligt min mening en mot reglerna för samvetsömma värnpliktiga svarande ordning införas så långt det kan anses erforderligt. Detta betyder, såvitt gäller själva principen, att icke heller inom civilförsvaret någon bör mot sin på religiös eller etisk grund byggda övertygelse tvingas att bära vapen mot annan. Såsom jag nyss angivit förekommer vapentjänst endast inom ordnings- och bevakningstjänsten och för att skapa principiell likformighet är det därför tillräckligt att införa en rätt för den, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, att få fullgöra sin civilförvarsplikt inom annan tjänstegren. I praxis har man utan uttryckligt stöd av lag i allmänhet förfarit så, att den som haft samvetsbetänkligheter mot vapentjänst uttagits till tjänstgöring inom annan tjänstegren än ordnings- och bevakningstjänsten. Utredningsmannen har med hänsyn till denna praxis icke funnit lagbestämmelser erforderliga på denna punkt. För egen del anser jag emellertid att frågan,

huruvida någon skall kunna mot sitt samvete tvingas att bruka vapen mot annan eller ej, är så betydelsefull, att man ej bör underlåta att reglera den i lag. Jag förordar sålunda, att i förevarande paragraf stadgas, att civilförsvarspliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, icke må åläggas tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten.

Däremot kan jag icke ansluta mig till utredningsmannens förslag att möjlighet skulle öppnas att befria samvetsömna från all tjänstgöring inom civilförsvaret och i stället anordna särskild ersättningstjänst för dem utanför civilförsvaret. Redan den omständigheten att Röda korset, där ersättningstjänsten enligt förslaget skulle anordnas, icke är berett att påtaga sig uppgiften så länge ersättningstjänsten grundar sig på tvång gör att förslaget icke kan realiseras. Mitt ställningstagande grundar sig emellertid främst på den omständigheten att civilförsvarets verksamhet är — bortsett från ordnings- och bevakningstjänsten — klart inriktad på att rädda liv och egendom, låt vara att denna verksamhet ingår som ett led i försvaret av vårt folk. Under sådana förhållanden kan jag icke finna det påkallat att göra någon eftergift för dem som icke vill medverka i civilförsvaret över huvud taget och, såvitt nu är i fråga, bereda dem en undantagsställning genom att anordna en särskild form för fullgörandet av civilförsvarsplikten. Jag hyser dessutom starka tvivel huruvida en ersättningstjänst över huvud taget skulle komma i praktisk tillämpning i nämnvärd utsträckning. Även denna tjänst måste självfallet anordnas på områden, där samhällets behov av en arbetsinsats är påtagligt; det låter sig icke gärna tänka att samhället skulle anordna en ersättningstjänst som vore onyttig eller ligkiltig för det allmänna. Anordnas sålunda ersättningstjänsten på samhällsviktiga områden är det uppenbart att tjänstens fullgörande blir särskilt viktigt under krig. Den samvetsömme civilförsvarspliktige skulle följaktligen även inom ersättningstjänsten bidra till försvarsansträngningarna; konsekvensen härav är att han torde komma att vägra att fullgöra även ersättningstjänsten. Jag finner det sålunda föga sannolikt att de civilförsvarspliktiga, som vägrar civilförvarstjänstgöring på grund av radikalpacifistisk övertygelse, skulle komma att acceptera ersättningstjänst. Och de civilförsvarspliktiga, som på religiös grund vägrar civilförvarstjänstgöring över huvud taget — med något enstaka undantag tillhörande sekten Jehovas vittnen — vägrar, därför att de icke erkänner den världsliga staten och dess rätt att taga dem i anspråk. Ej heller dessa civilförsvarspliktiga torde därför komma att underkasta sig ersättningstjänst. Undantagsställningen för civilförsvarspliktiga med samvetsbetänkligheter mot tjänstgöring inom civilförsvaret bör sålunda enligt min mening begränsas till att de skall kunna befrias från tjänstgöring inom den tjänstegren, där beväpning förekommer, nämligen ordnings- och bevakningstjänsten.

Det kan sålunda förutses att civilförsvarspliktiga även i fortsättningen

i undantagsfall kan komma att ådömas straff för vägran att tjänstgöra. För att undvika att bestraffning inträder opåkallat ofta torde i administrativ ordning böra föreskrivas, att förnyat inkallande av den, som dömts för vägran att fullgöra civilförsvartjänstgöring, icke må ske med mindre särskilt beslut härom föreligger. Denna prövning torde böra ankomma på Konungen.

Efter omorganisationen av civilförsvaret kommer dess personalbehov att minska avsevärt och för ett mycket stort antal civilförsvarspliktiga blir det icke aktuellt med någon tjänstgöring i civilförsvaret, åtminstone ej under fredsförhållanden. Med hänsyn härtill synes förfarandet vid prövningen av frågan, huruvida samvetsbetänkligheterna är allvarligt grundade, kunna anordnas betydligt enklare än när det gäller samvetsbetänkligheter på värnpliktens område. Helt formlost bör prövningen dock ej ske, då frågvaron av alla formaliteter kan tänkas medföra obefogade invändningar om samvetsbetänkligheter och föranleda alltför stor ojämnhet i tillämpningen. Med hänsyn till de nämnda omständigheterna anser jag det tillfyllest, om det krävs av den, som anför samvetsbetänkligheter, endast att han genom intyg av minst två trovärdiga personer gör det sannolikt att hans samvetsbetänkligheter är allvarligt grundade. Prövningen bör anförtros vederbörande civilförsvarsmyndighet.

Ansökan om befrielse från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten bör, då den första gången ingives, på motsvarande sätt som på värnpliktens område föranleda att den civilförsvarspliktige ej får åläggas tjänstgöring inom nämnda tjänstegren, intill dess ärendet slutligt avgjorts.

22 §.

Departementschefen:

Skyddsrumskapitlet torde, såsom jag redan framhållit, böra inledas med en paragraf, vari de olika benämningarna på skyddsrum presenteras. Redan i detta sammanhang aktualiseras därför frågan huruvida en särskild typ av skyddsrum, avsedda enbart att ge skydd mot radioaktiv strålning, bör införas. Civilförsvarsstyrelsen har ansett det lämpligt, att så sker och att denna skyddsrumstyp inordnas i skyddsrumssystemet. Emellertid förhåller det sig så att redan vanliga källare ger ett förhållandevis gott radiakskydd, om exempelvis sandsäckar placeras framför fönster och andra öppningar eller ställen med tunnare ytterväggar. Dylika enkla anordningar kan knappast sägas ge källaren karaktären av skyddsrum, vilket otvivelaktigt skulle förutsätta mera stabila och stadigvarande byggnadstekniska anordningar. I särskilda fall kan det visserligen tänkas att skyddet mot radioaktiv strålning kan kräva anordningar av sådan art, men jag kan icke anse det erforderligt att för sådana fall tillskapa en särskild skyddsrumstyp och närmare reglera denna i lagen.

De hittills använda benämningarna »allmänt skyddsrum» och »enskilt

skyddsrum» torde böra behållas. Benämningen »allmänt skyddsrum» betecknar dels sådana skyddsrum, som är avsedda att tillgodose tjänstgörande civilförsvarspersonals behov av skydd under krig, dels skyddsrum för civilbefolkningen, avsedda att bereda skydd åt envar skyddsbehövande utan någon begränsning till personkretsen. Benämningen »enskilt skyddsrum» avses liksom hittills skola täcka endast sådana skyddsrum, som är ämnade för personer som har anknytning till den byggnad eller anläggning, vid vilken skyddsrummet är inrättat.

I avseende å beskaffenheten har skyddsrummen hittills indelats i »fullträffsäkra skyddsrum» och »normalskyddsrum». Den sistnämnda beteckningen, som vunnit hävd och som ger en anvisning om att det är fråga om en standardiserad typ av skyddsrum, anpassad efter ett genomsnittsbehov, torde böra behållas. Benämningen »fullträffsäkert skyddsrum» bör däremot ersättas med en ny beteckning. Efter atomvapnens tillkomst är nämligen de hittillsvarande »fullträffsäkra» skyddsrummen icke längre fullträffsäkra såtillvida att de icke motstår verkningarna av en atombombdetonation i markytan eller på låg höjd över skyddsrummet. Anser man emellertid att en fullträff med en atombomb föreligger, då den bringats att explodera på sådan höjd, att de optimala verkningarna i fråga om bland annat skadeområdets utbredning uppnås, d. v. s. en höjd av ca 600 meter för en uranbomb av Japan-typ och 6 000—8 000 meter för en vätebomb av den starkaste hittills kända typen, kan man säga att dessa skyddsrum alljämt är fullträffsäkra. De skall nämligen motstå verkningarna av dylika höjddetonationer. Denna innebörd av ordet fullträff är emellertid uppenbarligen främmande för det allmänna föreställningssättet och den hittillsvarande benämningen »fullträffsäkra skyddsrum» måste anses vilseledande. De under remissbehandlingen framkomna förslagen till ny benämning synes mig emellertid från olika synpunkter mindre lämpliga. En benämning, som däremot — utan att vara allför obestämd eller språkligt tvivelaktig — leder tanken åt rätt håll, nämligen till skyddsrummens stabila beskaffenhet, synes vara »bergfast skyddsrum». Ej endast skyddsrum, som sprängts in i berg, utan även betongskyddsrum i lika massivt utförande torde kunna betecknas som bergfasta skyddsrum. Jag förordar därför denna benämning att träda i stället för beteckningen »fullträffsäkert skyddsrum».

23 §.

Departementschefen:

Beträffande den avsedda användningen av allmänna skyddsrum har jag under 22 § angivit de grundläggande principerna. I fråga om detaljspörsmålet huruvida i lagen bör inskrivas att sådana skyddsrum skall anordnas även för dem, som omhändertagits av civilförsvaret vid förbandsplats, härberge eller annan inrättning, delar jag civilförsvarsutredningens uppfatt-

ning, att så ej bör ske. Utvecklingen har nämligen lett därhän att de omhändertagna måste placeras så långt från områden, som kan antagas bli utsatta för anfall, att behov av skyddsrum för denna verksamhet ej kan anses föreligga. Ej heller synes det erforderligt att anordna särskilda allmänna skyddsrum för vägfarande och andra, som uppehåller sig på allmän plats. Personer tillhörande dessa kategorier bör kunna beredas plats i befolkningskyddsrummen. Vid anordnandet av sådana skyddsrum skall nämligen enligt de 1956 fastställda principerna hänsyn tagas till behovet av katastrofskydd, om orten anfallas innan den hunnit utrymmas i avsedd omfattning.

Angivandet av de orter, platser eller områden, där allmänna skyddsrum skall anordnas, torde böra ske i nya lagen på samma sätt som i nuvarande lag. Däremot bör, såsom utredningen föreslagit, en ändrad ordning införas i fråga om fastställandet av den omfattning, vari allmänna skyddsrum skall anordnas, såtillvida att Konungen tillägges ett omedelbart inflytande även på frågan om antalet skyddsrum för civilförsvarspersonalens skydd. Detta spörsmål är nämligen — liksom när det gäller befolkningskyddsrummen — dels en kostnadsfråga, vilken av naturliga skäl måste ankomma på statsmakternas prövning, dels en beredskapsfråga, vars avgörande bör tillkomma Konungen. Möjlighet synes emellertid böra finnas för Konungen att överlämna till civilförsvarsstyrelsen att, såvitt gäller allmänna skyddsrum som ej är befolkningskyddsrum, utse de orter och platser, där skyddsrum skall anordnas ävensom att bestämma antalet allmänna skyddsrum i varje sådan ort. Den närmare belägenheten av de allmänna skyddsrummen bör angivas i organisationsplanen, som i denna del torde böra fastställas av civilförsvarsstyrelsen enligt i administrativ ordning meddelade föreskrifter.

24 §.

Departementschefen:

Vad först beträffar det i ett remissyttrande berörda spörsmålet om samband mellan skyddsrumbyggande och utrymningsplanläggning vill jag erinra om att något direkt sådant samband i själva verket ej avsetts föreligga. Skyddsrum bygges sålunda enligt nu gällande riktlinjer även på platser som avses skola slutligt utrymmas under krig och härvid icke enbart för den befolkning, som efter en sådan slutlig utrymning oundgängligen måste finnas kvar i det utrymda området. Anledningen till att så sker är att man icke ansett sig kunna lita till att en utrymning alltid hinner genomföras, innan ett anfall kommer. Om ett anfall kommer överraskande måste tillgång till skyddsrum finnas. Dessa utgör då s. k. katastrofskydd. Såväl enskilda normalskyddsrum som de allmänna befolkningskyddsrummen avses i utrymningsorterna utgöra sådant katastrofskydd, varjämte befolkningskyddsrummen efter den slutliga utrymningen skall utgöra permanent

skydd för de kvarvarande. Dessa principer bör även i fortsättningen vara vägledande för skyddsrumbyggandet.

Att såsom i samma remissyttrande föreslagits omreglera de i lagen givna förutsättningarna för förordnande om skyddsrumbyggnadsskyldighet i syfte att möjliggöra åläggande av sådan skyldighet för en bestämd anläggning utan att skyldigheten får gälla för ett område eller en plats synes icke erforderligt. Redan den nu gällande lydelsen ger i praktiken möjlighet att föreskriva skyddsrum för en bestämd anläggning genom att skyddsrumbyggnadsskyldigheten förklaras gälla den plats, där anläggningen är belägen. Regelmässigt torde emellertid skyldigheten böra avse ett område — mer eller mindre vidsträckt — med hänsyn till att även anläggningar och byggnader i närheten av det primära anfallsobjektet är utsatta för risken att skadas vid anfall mot detta.

I hamnar bör liksom hittills enskilda skyddsrum anordnas, under förutsättning att hamnen är belägen inom område, för vilket skyddsrumbyggnadsskyldighet gäller. Enligt propositionen nr 114/1959 skall visserligen verkskydd icke vidare organiseras i hamnarna; verkskyddens uppgifter skall övertagas av det allmänna civilförsvaret. Härav följer emellertid ej att behovet av enskilda skyddsrum i hamnarna bortfaller.

Med hänsyn till hamnarnas stora betydelse för försörjningen under krig har enligt hittillsvarande ordning statsbidrag utgått till hamnägarna för enskilda skyddsrum efter i huvudsak samma grunder som gäller för statsbidrag till allmänna skyddsrum. Hamnägarna har härvid haft att dimensionera skyddsrummen med hänsyn ej blott till hamnägarens egen personal i hamnen utan även under beaktande av att i hamnarna arbetar olika kategorier personal, som icke har anknytning till någon fast anläggning i hamnen, exempelvis stuveriarbetare, fartygsbesättningar, speditors- och tullpersonal. Det måste anses principiellt riktigare att hamnägarens skyddsrumbyggnadsskyldighet får omfatta skyddsrum för hans egen personal utan statsbidrag liksom olika företag, som har sina magasin, fabriker eller andra anläggningar inom hamnområdena, får svara för och bekosta skyddsrum för sin personal. Eventuellt kan det här bli aktuellt med gemensamt skyddsrum enligt 24 § 2 mom. för den egentliga hamnpersonalen och för personalen vid dylika anläggningar, varvid kostnaderna får fördelas enligt föreskriften i 55 §. För att tillgodose behovet av skydd för stuveriarbetare, fartygsbesättningar med flera personalgrupper, som icke har fast anknytning till någon särskild anläggning i hamnen, torde befogenheten för Konungen enligt 29 § tredje stycket böra utnyttjas och föreskrift givas om att hamnägarens skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som eljest följer av lagens bestämmelser. Härvid kan hamnägaren få ersättning av statsmedel för merkostnaderna.

26 §.

Departementschefen:

Jag delar civilförsvarsutredningens uppfattning att lagen bör medge att allmänna skyddsrum, avsedda för befolkningens skydd, anordnas även som normalskyddsrum. Visserligen torde allmänna skyddsrum för civilbefolkningen i enlighet med 1956 års riktlinjer böra i första hand inrättas såsom bergfasta skyddsrum i de särskilt riskfyllda delarna av de mest hotade orterna. Man bör emellertid i lagen icke avskära sig från möjligheten att inom andra områden — varvid särskilt de största städernas ytterområden torde kunna komma i fråga — anordna allmänna normalskyddsrum för civilbefolkningen. Allmänna skyddsrum skall sålunda kunna anordnas både som bergfasta skyddsrum och som normalskyddsrum såväl för befolkningens som för civilförsvarspersonalens skydd. Det bör ankomma på Konungen att bestämma i vilket utförande de allmänna skyddsrummen skall anordnas. Stadgandet härom synes emellertid böra ingå såsom ett första stycke i 28 §.

Att i lagen ange de krav på hållfasthet, som skall ställas på de olika slagen av skyddsrum, erbjuder efter kärnvapnens tillkomst otvivelaktigt vissa svårigheter, enär fullträffsäkerheten icke längre lämpar sig som utgångspunkt. På de bergfasta skyddsrummen kan sålunda icke ställas det anspråket att de skall kunna stå emot mark- och låghöjdsdetonationer av kärnvapen, men de skall alltjämt vara fullträffsäkra mot bomber och projektiler av de typer som kan antagas komma till användning vid storanfall med massinsats. Med denna bestämning undantages de största minbomberna, som endast användes mot speciella anfallsobjekt, samt kärnvapen från de vapen, mot vilka dessa skyddsrum skall kunna ge skydd. De bergfasta skyddsrummen skall emellertid i icke oväsentlig grad kunna ge skydd också mot kärnvapen. De skall sålunda i varje fall kunna motstå verkningarna av kärnvapendetonationer på den höjd, som från verkningssynpunkt är optimal. Vad som skall förstås med låghöjdsdetonation varierar alltefter vapnets styrka. Något i förhållande till detonationscentrum fixerat avstånd, inom vilket ett bergfast skyddsrum icke skall behöva giva hundra procentigt skydd, kan därför icke angivas utan man är hänvisad till en mera allmän formulering, då man gör undantag från hållfasthetskravet för kärnvapenverkningar nära själva detonationen. Lagen synes därför böra föreskriva att bergfast skyddsrum skall så anordnas, att det giver skydd mot verkningarna av alla slag av vapen som kan antagas komma till användning vid storanfall med massinsats samt mot andra verkningar av kärnvapen än verkningarna i och närmast omkring detonationscentrum. Härav framgår att bergfast skyddsrum skall kunna stå emot fullträff av s. k. konventionella vapen utom av de största minbomberna samt ge skydd mot gas, biologiska stridsmedel och mot samtliga verkningar av en kärnvapendetonation på ett visst avstånd från denna. Hur detta avstånd skall beräknas får närmare övervä-

gas i samband med att tekniska bestämmelser fastställs för skyddsrummens utförande. Härvid torde det bli nödvändigt att utgå från en viss, såsom mest sannolik antagen atombombstorlek och schematiskt beräkna det verkningsområde, inom vilket med rimliga kostnader ett tillfredsställande skydd kan erhållas.

Kraven på normalskyddsrumms skyddsförmåga måste uppenbarligen också anpassas efter kärnvapnens verkningar. Jag anser mig emellertid icke kunna förorda en så uttunnad beskrivning av hållfasthetskraven, som föreslagits av civilförvarsutredningen, allra minst som normalskyddsrum regelmässigt är typen för de enskilda skyddsrummen, vilkas anordnande åligger enskilda personer och företag. Hur långt de enskilda skyddsrumsanordnarnas skyldigheter sträcker sig bör givetvis i möjligaste mån och åtminstone till sina huvuddrag framgå av lagen. På normalskyddsrummen skall, liksom för närvarande, icke uppställas kravet att de skall motstå fullträff av konventionella vapen och självfallet än mindre verkningarna av kärnvapen i eller närmast omkring detonationscentrum. Ej heller kan det krävas att normalskyddsrummen skall ha sådant utförande, att de ger skydd mot en kärnvapendetonation på sådant avstånd, att dess verkningar är jämförbara med fullträff av konventionella vapen. Däremot skall normalskyddsrummen ge skydd mot verkningarna av kärnvapen så långt dessa verkningar är jämförbara med verkningarna av andra konventionella vapen än de största minbombarna, när fullträff ej föreligger. Verkningarna av konventionella vapen och kärnvapen är emellertid endast till viss del jämförbara, nämligen i fråga om tryckverkan och även i fråga om denna föreligger vissa skillnader i tryckvågens natur. För kärnvapen specifik är värmestrålningen, som vållar bränder på avsevärt avstånd från detonationen, och den radioaktiva strålningen. Kärnvapnens brandverkan fordrar emellertid icke något särskilt utförande av skyddsrummen, när redan deras konstruktion för att motstå tryckverkan medför att de ger skydd mot brand. Skyddet mot den radioaktiva strålningen kräver däremot speciella filter i skyddsrummens luftintag. Det måste vidare beaktas att sådan strålning kan medföra att människorna måste bli kvar i skyddsrummet under avsevärd tid efter ett anfall, något som kan ställa speciella anspråk på skyddsrummet. Det anförda torde ge vid handen att de i lagen uppställda kraven på normalskyddsrum bör kompletteras med hänsyn till behovet av skydd mot den radioaktiva strålningen vid kärnvapendetonationer. Anspråken på dessa skyddsrumms motståndskraft mot tryckverkan torde bli i erforderlig utsträckning beskrivna i lagen, om denna utformas med utgångspunkt i de för massinsats ifrågakommande konventionella vapnens tryckverkningar, och det föreskrives att skyddsrummen skall kunna motstå tryckverkningarna av kärnvapen i den mån dessa verkningar till sin styrka icke överstiger de nämnda konventionella vapnens tryckverkningar, då fullträff ej föreligger. Genom att hållfasthetskravet anknyter även till kärnvapnens tryckverkningar göres klart att vissa

4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1960. 9 saml. 2 avd. Nr 3*

detaljer i skyddsrummet, exempelvis upphängningsanordningarna för dörarna, måste få ett annat utförande än då man endast syftar till skydd mot konventionella vapens tryckverkan. Liksom i nuvarande lag bör föreskrivas att normalskyddsrum skall kunna motstå belastningen, om byggnaden störtar samman.

Såsom framgår av vad jag nu anfört är det icke möjligt att i lagen exakt ange de fordringar på hållfasthet, som ställes på skyddsrum av olika slag. Konkret får dessa fordringar utformas i tekniska bestämmelser för skyddsrummbyggnaden. Genom dessa bestämmelser kommer därför omfattningen av de pålagor, som i fråga om anordnande av skyddsrum lägges på kommuner och enskilda, att närmare regleras. Vid sådant förhållande finner jag i likhet med civilförvarsutredningen att det bör ankomma på Konungen att fastställa de grundläggande tekniska bestämmelserna. Detaljerna kan däremot anförtros åt civilförvarsstyrelsen, som efter samråd med byggnadsstyrelsen bör svara för utfärdandet av detaljföreskrifter och anvisningar.

Liksom hittills bör de byggnadstekniska anordningarna i både normalskyddsrum och bergfasta skyddsrum vara av stadigvarande natur, vilket dock ej bör utgöra hinder för att skyddsrummen förses med löstagbara stödpelare, som icke behöver sättas upp förrän vid beredskap.

36 §.

Departementschefen:

Det ställningstagande i fråga om civilförsvarets ansvar för hjälp och stöd åt evakuerad befolkning, som skett från statsmakternas sida genom riksdagens bifall till propositionen nr 114/1959, återverkar självfallet på innebörden av förevarande paragraf. Dess nuvarande lydelse står dock icke i motsatsställning till vad sålunda beslutats, i det paragrafen icke ger några regler i frågan huru länge civilförsvaret skall sörja för att evakuerade icke lider nöd. Paragrafen kan därför i och för sig överföras oförändrad till den nya lagen, vilket civilförvarsutredningen ansett böra ske. Självfallet är det emellertid önskvärt, särskilt med hänsyn till att stor tveksamhet visat sig råda om utsträckningen i tiden av civilförsvarets ansvar på förevarande område, att såvitt möjligt otvetydiga regler härvidlag upptages i lagen. Den i förhållande till hittillsvarande uppfattning om civilförsvarets uppgifter beslutade begränsningen torde emellertid icke böra inskrivas i lagen med mindre samtidigt utvidgningen av de ordinarie, kommunala hjälporganens uppgifter får sin lagliga reglering. Bestämmelserna på de båda områdena måste uppenbarligen ansluta sig till varandra. Vad det gäller utvidgningen av kommunernas skyldigheter såvitt nu är i fråga pågår för närvarande utredning genom sakkunniga, som jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 januari 1959 särskilt tillkallat och som bedriver utredningsarbetet under namnet *kommunalrättskommittén*. De sakkunniga,

vilkas utredning omfattar ett flertal kommunalrättsliga spörsmål, har anmält att de avser att behandla den nu berörda frågan såsom första punkt. Vid sådant förhållande anser jag det böra undvikas att genom en närmare reglering i 36 § av civilförsvarets uppgifter föregripa kommitténs arbete. På grund härav och då som jag förut angivit den nuvarande lydelsen ej direkt strider mot vad som upptagits i propositionen nr 114/1959 förordar jag att paragrafen tills vidare oförändrad får ingå i nya lagen.

I anledning av att i några remissyttranden anmärkts att ej heller 6 kapitlets regler för kommunernas medverkan i civilförsvaret återger den ändrade uppfattningen om varaktigheten av civilförsvarets ansvar för evakuerade och om kommunernas övertagande av vissa uppgifter vill jag i detta sammanhang framhålla, att avsikten är att ansvaret på längre sikt för de evakuerades välfärd över huvud taget icke skall vara en civilförsvarsuppgift och följaktligen ej heller regleras i civilförsvarlagen.

53 §.

Departementschefen:

I enlighet med vad som föreslogs i propositionen nr 185/1956 gäller numera såsom riktlinjer för skyddsrumbyggandet att skyldighet att anordna enskilda skyddsrum icke skall föreskrivas inom sådana innerområden av tätorter, där skyddsbehovet tillgodoses genom allmänna skyddsrum. Vid sådant förhållande uppkommer ej vidare den situation, på vilken de nuvarande reglerna i 59 § 2 mom. tager sikte, nämligen att befrielse från skyddsrumbyggnadsskyldighet inom sådant område är påkallad och meddelas i form av dispens, vilken förenas med skyldighet att utgiva fastighetsägarbidrag. Efter lagändring år 1957 (prop. 70, rskr. 147) föreligger enligt 59 b § andra stycket vittgående möjligheter för länsstyrelsen att medge befrielse även från skyldigheten att utgiva fastighetsägarbidrag. Vid denna lagändring, som innebar en viss anpassning till de nya riktlinjerna för skyddsrumbyggandet förutskickades att en definitiv anpassning skulle ske i samband med behandlingen av civilförsvarsutredningens slutbetänkande. I överensstämmelse härmed torde den nya lagen icke böra upptaga några regler vare sig om befrielse från skyddsrumbyggnadsskyldighet i nu avsedda fall eller om fastighetsägarbidrag. Systemet med sådana bidrag har i viss mån motiverats med ekonomiska synpunkter, i det man syftat till att nedbringa det allmännas kostnader för skyddsrumbyggandet. Dess betydelse härvidlag har dock, såsom uttalades i propositionen nr 70/1957, varit ringa. Det viktigaste skälet för införandet av reglerna om fastighetsägarbidrag har emellertid varit att åvägbringa rättvisa fastighetsägarna emellan, så att icke somliga fastigheter i en tätort skulle belastas med skyddsrumskostnader medan andra skulle undgå dem, därför att det allmänna anordnade skyddsrum, vilka gjorde enskilda skyddsrum överflödiga. Rätt-

visesynpunkten måste emellertid numera anses ha förlorat väsentligt i betydelse med hänsyn till att befolkningen i sådana innerområden, där enskilda skyddsrum ej skall anordnas, icke har någon företrädesrätt till de inom området anordnade allmänna skyddsrummen. De som bor i en fastighet, i vilken enskilt skyddsrum ej behövt anordnas, är sålunda icke garanterade plats i det allmänna skyddsrum, som ursprungligen avsetts för deras skydd, oaktat de genom fastighetsägarbidraget — som påverkar hyran — fått bidra till kostnaderna för det allmänna skyddsrummet. I den mån allmänna skyddsrum tjänar som katastrofskydd innan slutlig utrymning hunnit genomföras står de nämligen öppna för envar, oavsett bostadens belägenhet, och efter slutlig utrymning skall de tagas i anspråk för kontinuerligt skydd av de kvarvarande, vilka kommer från olika håll inom orten eller i vissa fall rentav kan komma från någon annan ort.

För kommunernas vidkommande innebär slopandet av reglerna om fastighetsägarbidrag i den mån sådana efter lagändringen år 1957 verkligen uttagits ett visst inkomstbortfall. Under remissbehandlingen har emellertid detta förhållande, som särskilt påpekades i propositionen nr 70/1957, icke föranlett någon erinran från kommunalt håll. Ej heller från denna synpunkt torde därför skäl föreligga att behålla nuvarande ordning.

Till frågan om en reglering övergångsvis av redan fastställda fastighetsägarbidrag återkommer jag i samband med övergångsbestämmelserna till lagen.

Vad härefter beträffar frågan, på vilket sätt man bör tillgodose intresset av att brand- och sjukvårdsmateriel finnes tillgänglig för självskyddsverksamheten, synes efter hemskyddsorganisationens avskaffande det lämpligaste vara att knyta materielhållningen till skyldigheten att anordna enskilt skyddsrum. Med en sådan anknytning vinnes att materielen anskaffas inom de områden, som kan antagas bli utsatta för sådana anfall, att materielen får någon betydelse för självskyddet. Vidare möjliggör anknytningen, att kontrollen av materielhållningen kan ske samtidigt med inspektionerna av de enskilda skyddsrummen. Ehuru brand- och sjukvårdsmateriel i strängt teknisk bemärkelse ej är att hänföra till utrustning av skyddsrum, torde av praktiska skäl böra föreskrivas att ifrågavarande materiel skall ingå i skyddsrumsutrustningen. Materielen blir därmed under krig tillgänglig i skyddsrummen, där människorna uppehåller sig under anfall eller således när det kan bli aktuellt att taga den i bruk.

Den närmare sammansättningen av brand- och sjukvårdsmaterielen torde böra bestämmas av civilförsvarsstyrelsen, varvid även kan ifrågakomma att upptaga materiel för sanering av personer såsom sjukvårdsmateriel. Vad beträffar brandmaterielen torde i icke oväsentlig utsträckning en samordning med fredsbrandförsvarets utrustningsföreskrifter kunna ske så att materiel, anskaffad för detta, kan få tillgodoräknas i civilförvarshänseende.

I ett andra moment under förevarande paragraf torde böra intagas regler

av samma innehåll, som upptogs i övergångsbestämmelserna vid 1956 års ändring i civilförsvarslagen. Med stöd av dessa regler kan det påfordras att enskilda skyddsrum som redan inrättats men ej färdigställda inom område eller å plats, där skyddsrumskonstruktionsskyldighet upphäves med hänsyn till att befolkningskyddsrum anordnas där, blir färdigställda och underhållna.

Lagrådet m. m.

Lagrådet har framställt några huvudsakligen formella erinringar mot förslaget till civilförsvarslag. Dessa har med visst smärre undantag beaktats i propositionen. Mot förslaget till lag om ändring i 1940 års lag med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. har lagrådet icke haft någon erinran.

Beträffande innehållet i lagrådets yttrande och vad föredragande departementschefen anfört i anledning därav får utskottet hänvisa till propositionen s. 208—215.

Utskottet

Senare års krigstekniska utveckling, särskilt i fråga om kärnvapen och robotvapen, gör, att man måste räkna med att anfall mot civilbefolkningen i ett framtida storkrig blir av en helt annan intensitet och till sina verkningar mera fruktansvärda än under det senaste världskriget. Med hänsyn härtill har under större delen av 1950-talet pågått ett omfattande reformarbete på civilförsvarets område. Arbetet har bedrivits i etapper. 1956 tog statsmakterna ställning till principerna för den framtida utrymningsplanläggningen och det fortsatta anordnandet av skyddsrum. I fjol fattades beslut om bl. a. en ny organisation för civilförsvaret.

De grundläggande bestämmelserna om civilförsvaret finns i civilförsvarslagen, som är av 1944. I anslutning till 1956 års beslut skedde vissa smärre lagändringar, vilka var av provisorisk natur i avbidan på en slutlig omarbetning av lagen. I samband med fjolårets beslut om civilförsvarets organisation företogs inga ändringar i lagen. Den nya organisationen nödvändiggör emellertid ett flertal ändringar. Det har därför ansetts lämpligt med en omarbetning av lagen. Genom propositionen har i enlighet härmed framlagts förslag till en ny lag i ämnet.

Den föreslagna lagen, som i det väsentliga ansluter sig till den nu gällande, har givit utskottet anledning till erinran eller särskilt uttalande allenast i följande hänseenden.

I 14 § har intagits en bestämmelse om att civilförsvarspliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, skall befrias från tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten (den enda av

civalförsvarets tjänstegrenar inom vilken det föreligger skyldighet att bära vapen), därest han genom intyg av minst två trovärdiga personer gör sannolikt, att hans samvetsbetänkligheter är allvarligt grundade. Genom bestämmelsen, som saknar motsvarighet i gällande lag, uppnås överensstämmelse med lagstiftningen om vapenfria värnpliktiga. Liksom beträffande värnplikten skall sålunda i fråga om civilförsvarsplikten den enskildes samvetsbetänkligheter inte beaktas i vidare mån än de avser skyldighet att bära vapen mot annan. Denna överensstämmelse i lagstiftningen finner utskottet lämplig. Däremot anser utskottet, i likhet med föredragande departementschefen, att det icke är påkallat med längre gående undantagsbestämmelser för dem som jämväl vägrar att inom civilförsvaret fullgöra tjänst med enbart humanitär inriktning. Personer, som vägrar fullgöra varje slag av tjänstgöring inom civilförsvaret, torde på grund av sitt psyke eller sin inställning till samhället ofta vara olämpliga för sådan tjänstgöring. Bedömningen av frågan om lämplighet för civilförvarstjänst synes emellertid böra ske efter objektiva grunder. Motvilja mot sådan tjänst kan således inte i och för sig få utgöra skäl för befrielse.

Enligt 23 § skall allmänna skyddsrum, i den utsträckning det finnes erforderligt, anordnas för att under krig bereda skydd åt tjänstgörande civilförsvarspersonal och, om Konungen så förordnar, åt befolkningen i övrigt (befolkningsskyddsrum). Vidare stadgas, att Konungen eller, i den mån Konungen så förordnar, civilförsvarsstyrelsen skall utse de orter, områden och platser, där allmänna skyddsrum för civilförsvarspersonal skall anordnas. Avgörandet av var allmänna skyddsrum — såväl för civilförsvarspersonal som för befolkningen i övrigt — skall vara anordnade är alltså i princip lagt i Konungens hand. Den formulering stadgandet erhållit skulle emellertid kunna ge anledning till antagande, att anordnandet av allmänna skyddsrum för civilförsvarspersonal generellt sett skulle ha företräde framför anordnandet av befolkningsskyddsrum. Enligt vad utskottet inhämtat är detta icke avsett, något som utskottet för sin del velat understryka.

24 § 1 mom. innehåller bestämmelser om var enskilda skyddsrum skall anordnas. Så skall ske, i den utsträckning Konungen eller efter Konungens bemyndigande civilförsvarsstyrelsen bestämmer, vid vissa anläggningar, bl. a. hamnar, flygplatser och järnvägsstationer, till skydd för dem som uppehåller sig där. Av 53 § 1 mom. följer att skyldigheten att inrätta, utrusta och underhålla enskilt skyddsrum skall åligga anläggningens ägare. Omfattningen av skyddsrumbyggnadsskyldigheten i vad avser utrymme skall enligt 29 § andra stycket bestämmas enligt grunder, som Konungen eller efter Konungens bemyndigande civilförsvarsstyrelsen bestämmer. Enligt 29 § tredje stycket äger Konungen för särskilda fall förordna, att enskilt skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som följer av nämnda

grunder. I sådana fall skall den som anordnar skyddsrummet jämlikt 62 § vara berättigad till skäligen ersättning av statsmedel för merkostnaden.

Svenska hamnförbundet har i ett yttrande i ärendet hävdad, att hamnägares skyldighet att inrätta skyddsrum borde begränsas till att avse skydd endast för hamnägarens egen personal. Föredragande departementschefen, som synes dela denna uppfattning, uttalar sig i princip för en sådan begränsning av nämnda skyldighet. För att tillgodose behovet av skydd för stuveriarbetare, fartygsbesättningar med flera personalgrupper, som inte har fast anknytning till någon särskild anläggning i hamnen, torde emellertid enligt departementschefen befogenheten för Konungen enligt 29 § tredje stycket böra utnyttjas och föreskrift ges om att hamnägares skyddsrum skall fylla större krav på utrymme än som eljest följer av lagens bestämmelser. Härvid äger, fortsätter departementschefen, hamnägare rätt till ersättning av statsmedel för merkostnaderna. Utskottet ansluter sig till denna uppfattning.

I 24 § 2 mom. stadgas, att för två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäliga anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet. Till detta stadgande ansluter 55 § första stycket, vilket har följande lydelse: »Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.»

55 § första stycket synes förutsätta, att det enligt 24 § 2 mom. föreligger *skyldighet* att anordna gemensamt skyddsrum. 24 § 2 mom. innehåller emellertid numera inte bestämmelser om någon sådan skyldighet utan endast om en *rättighet* därutinnan. Under sådana förhållanden torde stadgandet i 55 § första stycket kunna ge anledning till tveksamhet, huruvida och i så fall under vilka förutsättningar länsstyrelsen kan förordna om gemensamt skyddsrum.

De nu nämnda stadgandena har motsvarigheter i den gällande lagen, nämligen i resp. 24 § 2 mom. och 60 § första stycket. Ursprungligen stadgades emellertid i 24 § 2 mom. *skyldighet* att för två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader anordna gemensamt skyddsrum, där anläggningarna eller byggnaderna ej lämpligen kunde var för sig förses med skyddsrum. Genom lag den 29 mars 1957 (nr 87) om ändring i civilförsvarslagen, vilken ändring trädde i kraft den 1 juli 1957, erhöles 24 § 2 mom. sin nuvarande lydelse. Syftet med lagändringen synes ha varit att vidga möjligheterna att inrätta gemensamma skyddsrum, däremot icke att ta bort då gällande skyldighet i detta avseende.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att förevarande båda stadganden åter bringas i samstämmighet med varandra. Detta torde lämpligen kunna ske genom att 24 § 2 mom. såsom första stycke erhåller ett stadgande av den lydelse momentet hade före den 1 juli 1957 samt att text med i sak samma innehåll som momentet har enligt propositionen insättes såsom ett andra stycke. Dessa ändringar bör medföra en redaktionell jämkning av 55 §.

I förevarande hänseende vill utskottet dessutom anföra följande. Förutsättningen för att gemensamt skyddsrum tvångsvis skall kunna anordnas är enligt den av utskottet föreslagna utformningen av 24 § 2 mom., att anläggningarna eller byggnaderna ej lämpligen kan var för sig förses med skyddsrum. Det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke gemensamt skyddsrum borde kunna framtvingas även i andra fall, t. ex. då det ur skyddsrumsteknisk synpunkt är fördelaktigt eller då det medför avsevärda besparingar. Utskottet är icke för närvarande berett att föreslå en sådan utvidning men förordar att frågan blir föremål för ytterligare övervägande.

Enligt 40 § 1 mom. e) åligger det kommun att förvara och underhålla sådan för det allmänna civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst, brandtjänst samt tekniska tjänst anskaffad materiel, som icke utgör personlig utrustning för tjänstegrenarnas personal. Stadgandet omfattar enligt sin lydelse även materiel, som ingår i det regionala civilförsvarets utrustning. Då det regionala civilförsvaret skall vara en helt statlig uppgift, bör det inte åligga kommunerna att förvara och underhålla materiel, som är avsedd för sådant civilförsvär. Enligt vad som blivit för utskottet upplyst har detta inte heller varit avsikten.

Genom propositionen har framlagts jämväl förslag till lag om ändring i lagen med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. Mot förslaget, som i huvudsak innebär överflyttning till nämnda lag av civilförsvarens bestämmelser om åtgärder mot spioneri och sabotage, har utskottet icke någon erinran.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer utskottet,

A. att riksdagen — med förklaring att förevarande proposition, nr 5, icke kunnat oförändrad bifallas — måtte för sin del antaga

I. det genom propositionen framlagda förslaget till civilförsvarslag med de ändringarna att 24 § 2 mom. och 55 § erhåller följande, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse.

(Kungl. Maj:ts förslag)

24 §.

2 mom. För två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäliga anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

55 §.

Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.

Finnes ägare — — — — eller byggnad.

II. det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. samt

B. att riksdagen som sin mening måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om vidgade möjligheter att anordna gemensamma skyddsrum.

Stockholm den 10 mars 1960

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

(Utskottets förslag)

24 §.

2 mom. För två eller flera närbelägna anläggningar eller byggnader skall gemensamt skyddsrum vara anordnat, om anläggningarna eller byggnaderna ej lämpligen kunna var för sig förses med skyddsrum.

Jämväl i andra fall må gemensamt skyddsrum anordnas, om det vid prövning i den ordning Konungen bestämmer finnes kunna ske utan eftergivande av skäliga anspråk på skydd mot skada av fientlig verksamhet.

55 §.

Kan ej överenskommelse träffas om anordnande av gemensamt skyddsrum efter vad i 24 § 2 mom. första stycket sägs, ankommer det på länsstyrelsen att förordna om sådant skyddsrum och dess belägenhet, så ock att bestämma grunderna för kostnadens fördelning.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Sunne, fru Carlqvist, fru Svenson, herrar Birke, Lars Larsson, Magnusson och fröken Nordström;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Tobo, Nilsson i Göteborg, Odhe, Fredriksson, fru Eriksson i Ängelholm, herrar Gustavsson i Alvesta, Björkman och Anderson i Sundsvall.